

Justitieombudsmannen

Anmälan av Överklagandenämnden för etikprövning för bristande saklighet och opartiskhet

Vi anmäler härmed Överklagandenämnden för etikprövning (ÖNEP) för bristande saklighet och opartiskhet, särskilt vad gäller forskning som kan uppfattas som invandringskritisk.

Bakgrund

ÖNEP måste rimligen åtnjuta medborgarnas och forskarnas fulla förtroende. Det får inte råda något tvivel om nämndens förmåga att fatta sakliga och opartiska beslut. Detta är viktigt av två skäl. Dels kan nämnden påverka vilken forskning som får bedrivas i Sverige och som kommer allmänheten till del, dels har nämnden stor makt att avgöra enskilda forskares öde genom åtalsanmälan i händelse av forskning som gjorts utan etikprövning eller anses avvika från den forskning som nämnden tidigare godkänt. Redan en åtalsanmälan är djupt förtroendeskadande för en forskare. En forskare som åtalas kan knappast räkna med att kunna fortsätta verka inom vetenskapen, utan den praktiska konsekvensen är ett yrkesförbud.

Den problematik som vår anmälan tar fasta på aktualiserades i samband med nämndens åtalsanmälan av lundaforskaren professor Kristina Sundquist (Bilaga 1, Bilaga 2). Sundquist tillhör den absoluta eliten bland medicinforskare i Sverige. Att hennes uppmärksammade forskning om överrepresentation av utlandsfödda bland dömda våldtäktsmän åtalsanmälts och att hon nu riskerar böter eller fängelse har orsakat offentlig debatt. Enligt nämnden har hennes forskargrupp avvikit från de problemställningar som nämnden tidigare godkänt.

Det är fullt möjligt att ÖNEP gjort ett bra jobb i detta fall. Vi har inte kompetens att utvärdera deras beslut i detta ärende. Det är inte detta som vår anmälan gäller. Istället anser vi att det finns omständigheter som gör att en utomstående betraktare kan börja tvivla på nämndens förmåga att fatta sakliga och opartiska beslut, inte minst angående forskning som kan uppfattas som invandringskritisk. Ingen enskild observation nedan är i sig tillräcklig för att tvivel på nämndens förmåga ska uppstå, utan det är det *sammantagna* intrycket som är besvärande.

Lagrum

Paragraf 9 i regeringsformens första kapitel lyder: "Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saklighet och opartiskhet."

Skrivningen brukar tolkas så att det dels handlar om att myndigheten faktiskt iakttagit saklighet och opartiskhet, dels att intrycket är att så skett.

Bristande intryck av saklighet och opartiskhet

De omständigheter som reser tvivel över nämndens *allmänna* förmåga till saklig och opartisk bedömning är i korthet följande:

- Det är rimligt att anställda på en myndighet har en viss distans till de ärenden de är satta att handlägga. Anställda på myndigheten verkar däremot alltför engagerade i ärendet. Det gäller kanslichefen Jörgen Svidén som uttalat sin egen uppfattning om ärendet i medier, till Sundquists nackdel, detta trots att han inte själv ingår i ÖNEP och inte deltog i beslutet (Bilaga 3). Det gäller även nämndens ordinarie ordförande Ann-Christine Lindeblad som inte accepterar åklagarens beslut att inte åtala, utan insisterar på överprövning (Bilaga 4).

- Beskrivningen av en ordinarie ledamot på ÖNEP:s hemsida, Lena Näslund, ger det felaktiga intrycket att hon är yrkesverksam och representerar ”vanligt folk” (”studie- och yrkesvägledare”) (Bilaga 5). I själva verket är Näslund en tidigare kommunpolitiker, som efter pensionen är verksam som ordförande i en partipolitisk förening på lokal nivå (Bilaga 6).

- Nämndens ordförande Ann-Christine Lindeblad är föremål för en brottsutredning där hon, enligt uppgift i Expressen, erkänt snatteri (”ringa stöld”). Hennes advokat uttalar sig där på ett sätt som kan ge intrycket att hon på senare tid, inklusive den tid Sundquist-ärendet pågått, inte varit fullt tillräckelig (Bilaga 7).

- Ordförandens ersättare Carina Gunnarsson, som deltog i den andra åtalsanmälan som nämnden beslöt, var tidigare generaldirektör på myndigheten Medlingsinstitutet men ersattes någon vecka efter att ha kritiserats av JO för att i en tidningsartikel ha uttalat sig på ett sätt som inte var förenligt med regeringsformens krav på saklighet och opartiskhet (Bilaga 8). Det är oklart varför hon trots denna kritik ansågs lämplig för en viktig post i ÖNEP, där hon nu de facto agerar ordförande.

Följande omständigheter reser tvivel över nämndens förmåga till saklig och opartisk bedömning *i det aktuella fallet*:

- Ett flertal ledamöter har tidigare agerat på ett sätt som kan uppfattas som att de särskilt engagerat sig för asylsökande på ett sätt som förknippas med politiska partier till vänster på skalan. Det gäller Lindeblad, som i ett fall som kom upp i HD röstade mot utvisning av dömd våldtäktsman (Bilaga 9).

- En annan ledamot, professor Kjell Asplund, har uppmärksammats för sitt engagemang för s.k. apatiska flyktingbarn.

- En tredje, professor Anna Sarkadi, har forskat om posttraumatisk stress hos asylsökande och olika botemedel och föreläst om detta på Mångkulturellt centrum (Bilaga 10).

- En fjärde, fd. socialchefen Bengt Gustafsson, tog som regionalpolitiker initiativ till särskilt stöd för asylsökande (Bilaga 11).

- Tidigare nämnda Näslund är nuvarande lokal ordförande för den politiska föreningen S-kvinnor (Bilaga 12).

- En ersättare, professor Gert Helgesson, som deltagit i handläggningen i båda besluten att åtalsanmäla Sundquist, har uttryckt ett särskilt engagemang mot ”rasism” på Karolinska institutet genom att föreslå

att namn på tidigare professorer, som delvis bedrev forskning som i dagens kontext uppfattas som rasistisk, inte längre ska förekomma i namn på lärosätets byggnader och lokaler (Bilaga 13). Denna uppfattning förknippas med partier på den yttersta vänsterkanten.

- Det finns såvitt vi kan se ingen ledamot i nämnden som balanserar intrycket av en stark vänsterinriktning i den politiskt känsliga invandringsfrågan.

Vi vill på intet sätt antyda att ÖNEP i fallet med Kristina Sundquist inte lyckats fatta rätt beslut. Vi har inte kompetens att bedöma den frågan. Vi vill inte heller påstå att någon i nämnden begått något fel i hanteringen av ärendet. Det står var och en fritt att uttrycka sin uppfattning och engagera sig politiskt i ett fritt land som Sverige.

Det problem vi vill peka på är snarare att det för allmänheten kan *framstå* som att detta inte gått rätt till, utan att andra överväganden har fått styra besluten att åtalsanmäla Kristina Sundquist. Det som bidrar till detta intryck är dels de allmänna tvivel som kan resas på ÖNEP:s förmåga till objektivitet, men också, och inte minst, de särskilda tvivel som ärendet aktualiserar.

Bästa hälsningar

Professor Erik J Olsson

Docent och lektor Magnus Zetterholm

Insamlingsstiftelsen Academic Rights Watch

Bilagor

Skickas in separat inom kort.

Anmälan för tillsyn enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen)

Överklagandenämndens beslut

Överklagandenämnden för etikprövning anmäler med stöd av 35 § tredje stycket etikprövningslagen ärendet till Åklagarmyndigheten.

Bakgrund

Överklagandenämnden mottog den 17 mars 2021 en anmälan om tillsyn av forskningsstudien "Swedish rape offenders - a latent class analysis" med ansvarig forskare Kristina Sundquist. Studien har publicerats som en vetenskaplig artikel i tidskriften Forensic Sciences, 2021 feb 22, 1. I anmälan påstås i huvudsak att det etikprövningstillstånd som hänvisas till i artikeln inte omfattas av de uppgifter som redovisas i den aktuella studien.

Den 20 april 2021 inkom ytterligare en anmälan avseende samma studie, via Lunds universitet. Även i denna anmälan ifrågasätts om tillståndet omfattar den aktuella artikeln.

Av den ursprungliga ansökan om etikprövning framgår att studien "Ärftlighet, familjefaktorer, boendemiljö och cancer; 1958-2016" avser att belysa hur sociala faktorer såsom inkomst, utbildning och bostadsområdets sociala struktur påverkar risken för att insjukna i allvarliga sjukdomar, bl.a. cancer, hjärtkärlsjukdomar, psykisk ohälsa och missbruk samt hur denna risk samspelar med arbete, uppväxtmiljö och annan samsjuklighet. I efterföljande godkända ändringsansökningar har studien även kommit att omfatta bl.a. personuppgifter om rättskemisk screening 1996–2018 för oklara dödsfall och suicid samt drogrelaterade dödsfall samt uppgifter från diverse kvalitetsregister.

I ifrågavarande artikel analyseras bl.a. invandrades roll i våldtäktsstatistik.

Överklagandenämnden har gett Kristina Sundquist tillfälle att yttra sig över huruvida ifrågavarande artikel täcks av godkända etikprövningstillstånd m.m.

Av svar från Kristina Sundquist framkommer i huvudsak att hon anser att studien omfattas av det ursprungliga tillståndet från 2012 samt efterföljande ändringsansökningar. Forskningen som ansökan avser handlar inte enbart om cancer utan om ett betydligt bredare fokus, bl.a. födelseland och kriminalitet.

Överklagandenämnden har gett Lunds universitet, såsom forskningshuvudman för studien, tillfälle till yttrande. Universitetet har avstått från yttrande.

Postadress

Överklagandenämnden för etikprövning
c/o Vetenskapsrådet
Box 1035
101 38 Stockholm

Besöksadress

Västra Järnvägsgränd 3

Telefon

08-546 77 610 vx

E-post

kansli@onep.se

Webbplats

www.onep.se

Gällande rätt

Syftet med etikprövningslagen är att skydda den enskilda människan och respekten för människovärdet vid forskning. Överklagandenämnden för etikprövning har ansvar för tillsyn över att lagen efterlevs (34 §). Nämnden är skyldig att göra en åtalsanmälan om det finns skäligen misstanke om straffbelagd överträdelse av etikprövningslagen (35 § tredje stycket).

I 2 § definieras forskning som ett vetenskapligt experimentellt eller teoretiskt arbete eller vetenskapliga studier genom observation, om arbetet eller studierna görs för att hämta in ny kunskap, och utvecklingsarbete på vetenskaplig grund. Enligt 3 § tillämpas etikprövningslagen på forskning som innefattar behandling av 1. personuppgifter som avses i artikel 9.1 i EU:s dataskyddsförordning (känsliga personuppgifter), eller 2. personuppgifter om lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden. Lag (2018:1999).

Enligt 6 § första stycket får sådan forskning utföras bara om den har godkänts vid en etikprövning. Enligt andra stycket ska en forskningshuvudman vidta åtgärder för att förebygga att forskning i den egna verksamheten utförs i strid med första stycket eller i strid med ett villkor som har meddelats med stöd av första stycket.

Skäl för beslutet

Överklagandenämnden konstaterar att studien "Ärftlighet, familjefaktorer, boendemiljö och cancer; 1958–2016" har beviljats etikprövningstillstånd, ursprungligen 2012 och därefter i ett antal ändringsansökningar, för att belysa det som titeln vittnar om. Forskarna har således fått tillgång till olika register med känsliga personuppgifter enligt 9.1. EU:s dataskyddsförordning. De tillstånd som har utfärdats av Etikprövningsmyndigheten har medgett hantering av känsliga personuppgifter i enlighet med det som forskarna har beskrivit i de olika ansökningarna. Tillstånden har dock inte inneburit att forskarna getts tillåtelse att fritt använda uppgifterna.

De uppgifter som presenteras i artikeln "Swedish rape offenders – a latent class analysis" handlar i allt väsentligt om invandrades roll i den svenska våldtäktsstatistiken, således om känsliga personuppgifter. Inte i någon av de ansökningar som föregått de olika etikprövningstillstånden har forskarna presenterat att man avser att studera detta förhållande. Även om forskarna getts tillgång till uppgifter som gett dem den kunskap som presenteras i artikeln så har de därför inte getts tillstånd att använda dessa uppgifter.

Mot bakgrund av detta finner Överklagandenämnden att forskning har bedrivits utan erforderligt etikprövningstillstånd. Överklagandenämnden har därför enligt 35 § tredje stycket etikprövningslagen en skyldighet att anmäla ärendet till åtal.

Överklagandenämndens beslut får enligt 37 § etikprövningslagen inte överklagas.

Detta beslut har fattats av Ann-Christine Lindeblad, Yvonne Lundberg Giwerzman, Kjell Asplund, Anna Sarkadi, Ann Wennerberg, Bengt Gustafsson och Lena Näslund. Vid den slutliga handläggningen har dessutom ersättarna Carina Gunnarsson, Gert Helgesson, Christina Eintrei, Ingemar Engström, Johan Fritzell, Bimbi Ollberg och Birgitta Hübinette samt kanslichefen Jörgen Svidén, administrativa

sekreteraren Katarina Gate Lundgren och juristerna Amelie Metz och Johanna Sjöcrona (föredragande) deltagit.

På Överklagandenämndens vägnar

Ann-Christine Lindeblad
Ordförande

Åtalsanmälan enligt etikprövningslagen

Överklagandenämndens beslut

Kristina Sundquist har ett ursprungligt etikprövningstillstånd från 2012 för forskning kring ärftlighet, faktorer, boendemiljö och cancer. Hon har därefter gett in ett stort antal ändringsansökningar med innebörd att forskningen utvidgats väsentligt.

Överklagandenämnden har funnit att sju artiklar omfattar känsliga personuppgifter och personuppgifter rörande lagöverträdelser för vilka tillstånd inte finns. Den forskning som ligger till grund för dessa artiklar har således bedrivits i strid med etikprövningslagen.

Överklagandenämnden för etikprövning anmäler med stöd av 35 § tredje stycket lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen) ärendet till Åklagarmyndigheten.

Bakgrund

Tidigare beslut från Överklagandenämnden

Överklagandenämnden anmälde den 14 juni 2021 ett tillsynsärende avseende artikeln "Swedish Rape Offenders – a latent class analysis" till Åklagarmyndigheten (dnr T29-2021/3.2). Ansvarig forskare var professor Kristina Sundquist, Lunds universitet. Som grund för forskningen angavs etikprövningstillståndet för forskningsprojektet "Ärftlighet, faktorer, boendemiljö och cancer: 1958–2016" (Etikprövningsmyndighetens dnr 2012/795).

Överklagandenämnden fann att forskningen som låg till grund för artikeln inte omfattades av angivet tillstånd och följaktligen bedrivits utan etikprövningstillstånd.

Anmälan

Överklagandenämnden mottog den 24 augusti 2021 ytterligare en anonym anmälan om tillsyn avseende 15 artiklar av Kristina Sundquist som publicerats under 2021 enligt Lunds universitet forskningsportal (<https://portal.research.lu.se>). I anmälan ifrågasätter anmälaren bl.a. hanteringen av forskningsdata samt om ett korrekt etiskt tillstånd finns för respektive artikel.

Utredning

Överklagandenämnden begärde att Kristina Sundquist skulle yttra sig över anmälan och uppge etikprövningstillstånd för 43 artiklar från 2021 som framkom vid sökning av nämnden i forskningsportalen den 26 augusti 2021. Kristina Sundquist anförde bl.a.

Postadress

Överklagandenämnden för etikprövning
c/o Vetenskapsrådet
Box 1035
101 38 Stockholm

Besöksadress

Västra Järnvägsgatan 3

Telefon

08-546 77 610 vx

E-post

kansli@onep.se
Webbplats
www.onep.se

följande. Hon har alltid sett till att ha etikprövningstillstånd och alltid kompletterat ansökan eller gjort en ändringsansökan allteftersom frågeställningarna med tiden har modifierats eller utökats. Det är i allmänhet inte nödvändigt att enskilda medförfattare har egna etikstillstånd utan det räcker att den som ansvarar för data har etikstillstånd.

Överklagandenämnden genomförde en inledande granskning av samtliga artiklar utifrån de etikstillstånd som uppgetts av Kristina Sundquist. Överklagandenämnden har därefter valt att inleda tillsyn över sju artiklar som publicerats med stöd av etikansökan för forskningsprojektet "Ärftlighet, faktorer, boendemiljö och cancer: 1958–2016" (Etikprövningsmyndighetens dnr 2012/795) med tillhörande ändringsansökningar enligt uppgift av respektive artikel eller enligt uppgift av Kristina Sundquist. Hon hänvisar även till andra etikansökningar som hon uppger som relevanta för artiklarna.

Artiklar

1. Wendäll P, Fredriksson S, Carlsson AC, Li X, Sundquist J, Sundquist K. *Huntington's disease among immigrant groups and Swedish-born individuals: a cohort study of all adults 18 years of age and older in Sweden*. Neurol Sci. 2021 Jan 30. doi: 10.1007/s10072-021-05085-6.
2. Wändell P, Carlsson AC, Li X, Sundquist J, Sundquist K. *Urolithiasis in second-generation immigrant children younger than 18 years of age in Sweden*. Acta Paediatr. 2021 Jan;110(1):340-346. doi: 10.1111/apa.15298. Epub 2020 Apr 21. PMID: 32274826.
3. Khoshnood A, Ohlsson H, Sundquist J, Sundquist K. *Deadly violence in Sweden: Profiling offenders through a latent class analysis*. Int J Law Psychiatry. 2020 Jul-Aug;71:101603. doi: 10.1016/j.ijlp.2020.101603. Epub 2020 Jun 30. PMID: 32768102.
4. Zheng G, Sundquist J, Sundquist K, Ji J. *Association of post-diagnostic use of cholera vaccine with survival outcome in breast cancer patients*. Br J Cancer. 2021 Jan;124(2):506–512.
5. Khoshnood A, Ohlsson H, Sundquist J, Sundquist K. *Comparison between Indoor and Outdoor Rape Suspects in Sweden*. 2021 mar 9, I: Deviant Behavior.
6. Wändell P, Li X, Carlsson AC, Sundquist J, Sundquist K. *Osteoporotic fractures in secondgeneration immigrants and Swedish natives*. Osteoporos Int. 2021 Jan 19.
7. Osooli M, Ohlsson H, Sundquist J, Sundquist K. *Attention deficit hyperactivity disorder in first- and second-generation immigrant children and adolescents: A nationwide cohort study in Sweden*. J Psychosom Res. 2021 Feb;141:110330.

Forskningsprojektet "Ärftlighet, faktorer, boendemiljö och cancer: 1958–2016"

Forskningsprojektet "Ärftlighet, faktorer, boendemiljö och cancer: 1958–2016" meddelades etikprövningstillstånd den 15 februari 2013. Syftet med forskningsprojektet är att studera hur ärftligheten, prenatala faktorer, familjefaktorer, boendemiljön och individuella socioekonomiska faktorer påverkar insjuknandet i ovanliga och vanliga cancerformer hos barn, ungdomar och vuxna. De vetenskapliga frågeställningar som ligger till grund för projektet är:

1. Vilken risk utgör individens egenskaper (kön, födelseland, socioekonomisk status) och bostadsområdets strukturer (socioekonomi, kriminalitet, socialt kapital) i utvecklingen av specifika cancersjukdomar, histologiska undergruppen och överlevnad? Vidare undersökes om risken för cancer interagerar mellan individens egenskaper och typ av bostadsområde.
2. Vilken risk har nära släktingar mot avlägsna släktingar att utveckla specifika cancersjukdomar? Vilken skillnad finns mellan en respektive tvåggstvillingar? Hur mycket bidrar genetik respektive familjeomgivning med? Hur sker den familjära transmissionen? Via gener eller familjär omgivning? Vilken risk finns det för cancersjukdom hos barn som växt upp med adoptivföräldrar som själva har eller har haft cancer jämfört med adoptivföräldrar och biologiska föräldrar som inte har vårdats för dessa sjukdomar?
3. Vilken risk finns det för samsjuklighet med annan psykisk sjukdom och somatisk sjukdom (diagnoser slutna och öppenvård) bland nära respektive avlägsna släktingar? Hur ser samsjukligheten ut i en respektive tvåggstvillingar? Hur ser samsjukligheten ut i adoptivbarn, deras adoptivföräldrar och i de biologiska föräldrarna? Om det finns en ökad risk för samsjuklighet bland nära släktingar kan det finnas gemensamma mekanismer genetiska eller omgivningsrelaterade.
4. Att hos män studera sambandet mellan prediktorer ur födelseregistret, mänstringsregistren och cancer hos unga män och i ett livsperspektiv, justerat för individuella socioekonomiska faktorer. De avser även att studera om bostadsområdets sociala struktur (inkomst, utbildning, kriminalitet, arbetslöshet) påverkar dessa samband.
5. Att studera sambandet mellan individens läkemedelsförbrukning och cancer justerat för individens socioekonomiska status (inkomst, utbildning), födelseland och om bostadsområdets egenskaper (social struktur, t.ex. inkomst, utbildning, kriminalitet, arbetslöshet och socialt kapital) påverkar dessa samband.
6. Hos flickor och pojkar analysera sambandet mellan perinatale och familjära karakteristika (ex. finns det i familjen cancer hos moder, fader, syskon, halvsyskon, kusiner, adoptivbarn, tvillingar (en och tvåggs); tillväxt under graviditeten; gestationsålder vid födseln; kön; flerbörd; nummer i syskonskara; föräldrarnas ålder; föräldrarnas utbildningsnivå; föräldrarnas civilstånd; födelseland; inkomst i familjen), bostadsområdes karakteristika (se ovan), läkemedelsförskrivning och risken att utveckla specifika typer av barncancer och cancer i ett livsstilsperspektiv samt i histologiska undergrupper efter att hänsyn tagits till individens karakteristika. Dessutom analysera den potentiella interaktionen mellan perinatale, familjära, och bostadsområdes karakteristika och risken att utveckla specifik barncancer (ex. om det finns ett samband mellan barnets tillväxt under graviditeten och cancer hos barn - varierar detta med ärftlighet, familjekarakteristika eller bostadsområdet?).

Av etikansökan framgick bl.a. följande. Personuppgifter inhämtas från ett stort antal register. Projektdatabasen omfattar hela Sveriges befolkning. De uppgifter som skulle behandlas var kön, ålder, utbildning, inkomst, födelseland, områdesdata, koordinater för bostad, cancerdiagnos, lokalisering, utbredning, histopatologisk diagnos samt datum för

invandring, födelseland, sjukskrivning, dödsorsak och folk- och bostadsräkningsdata. Prediktorer från födelseregistret och mönstringsregistren kommer att analyseras.

Studien förväntas ge värdefull information om det komplexa samspelet mellan ärftlighet, individ, bostadsområde och insjuknande i cancer samt canceröverlevnad. Nyttan för individer med cancer bedöms av forskningsgruppen som relativt stor eftersom projektet kommer att ge större kunskap om hur sambanden mellan ärftlighet, familj och omgivning på bostadsområdes- och individuell nivå påverkar risken att insjukna i cancer. Det förväntas att få bättre kunskap om bakomliggande mediatorer och mekanismer för både insjuknande och överlevnad. Resultaten förväntas ha potential att kunna utveckla evidensbaserade behandlingsstrategier och kunskapsunderlag för kliniker. Vidare finns möjlighet att identifiera tidigare okänd samsjuklighet mellan cancer och psykisk och somatisk sjukdom som kan leda till bättre och säkrare diagnoser samt behandling.

Etikprövningsmyndigheten beslutade att information till forskningspersonerna om forskningsprojektet skulle ges genom annonsering i dagspress med rikstäckande spridning.

Ändringsansökan dnr 2013/736

Forskarna ansökte om tillstånd att få analysera sambandet mellan olika cancerdiagnoser, läkemedelsbehandling vid cancer och utveckling av en senare samsjuklighet eller följsjukdom av somatisk-, psykiatrisk-, och missbruksdiagnos. Forskarna ansåg det viktigt att analysera detta samband då en tredjedel av befolkningen kommer att utveckla cancer och det finns bristfälliga kunskaper om de sena följderna av cancer och cancerbehandling. De ville även studera sambandet mellan olika slags somatiska, psykiska och missbruksdiagnoser och utvecklandet av cancer med syfte att hitta gemensamma orsaksmönster, dvs. att vissa somatiska, psykiska sjukdomar och missbruk har en gemensam bakomliggande mekanism med cancer. Mera kunskap behövs således om hur dessa faktorer samverkar med arv och familjeförhållanden vid uppkomsten av cancer, somatisk sjukdom, psykisk ohälsa, drogmissbruk och kriminalitet i ett livsloppsperspektiv. Ansökan godkändes den 29 oktober 2013.

Ändringsansökan dnr 2014/6

Forskarna ansökte om tillstånd om att inhämta personuppgifter om tidpunkt (år, månad), typ av cancerbehandling (cystostatika, antihormonell behandling, strålning, typ av kirurgi, annan cancerbehandling), tidpunkt för första recidiv/lokalrecidiv samt tidpunkt för förekomst av komplikationer till cancerbehandling ur fyra register. Ny kunskap som förväntas av att studera dessa syften kan bli mycket användbar i utvecklingen av nya primär- och sekundärpreventiva handlingsprogram inom primärvård, palliativ vård och cancervården. Ansökan godkändes den 8 januari 2014.

Ändringsansökan dnr 2014/386

Forskarna ansökte om tillstånd att få inhämta personuppgifter om år, månad och dag för primärvårdens diagnoser från olika landsting (regioner). Ansökan godkändes den 20 maj 2014.

Ändringsansökan dnr 2015/307

Forskarna ansökte om tillstånd att inhämta uppgifter från SCB om utlandsföddas orsak att komma till Sverige, t.ex. som flykting, arbetskraftsinvandrare eller anhöriginvandring. Faktorer som socioekonomi och bostadsområden har enligt forskarna en väsentlig påverkan på både somatiska och psykiska diagnoser samt samsjuklighet. Variabeln kan ha en påverkan på individens sociala situation och möjligheter i det nya landet. Patienter med flyktningbakgrund kan t.ex. vara mer sårbara för kraftfulla cancerbehandlingar än arbetskraftsinvandrare. Ansökan godkändes den 22 april 2015.

Ändringsansökan dnr 2015/830

I ändringsansökan uppgav forskarna att viktiga faktorer som övervikt och fetma, fysisk aktivitet/syreupptagningsförmåga, rökning och andra levnadsförhållanden över tid som sociala relationer, arbetsliv, hälsa, omsorg och fysisk miljö finns endast i begränsad omfattning i stora nationella register. Forskarna vill därför få tillstånd till att inhämta surveydata från 150 000 individer som deltagit i undersökningar av levnadsförhållanden (ULF) genomfört av Statistiska Centralbyrån. Informationen förväntas ge bättre information om levnadsvanor över tid och ge 300–400 indikatorer om sociala relationer, arbetslivet, hälsa och omsorg och fysisk miljö. Ansökan godkändes den 2 december 2015.

Ändringsansökan dnr 2016/239

I denna ansökan preciserar forskarna att de vill ha tillstånd att inhämta frågor från ULF som rör fritiden samt utsatthet för våld och upplevd otrygghet. Det bedömdes av forskarna vara viktiga faktorer associerade med både insjuknande i cancer (ökad sårbarhet) samt för att behandlingen ska lyckas. Även frågorna om utsatthet för våld och känsla av otrygghet är av största vikt för att kunna befrämja jämlika möjligheter till en meningsfull fritid där rädsla och utsatthet för våld inte ska bidra till en sämre fritid och ökad sårbarhet vid utvecklingen av flera akuta och kroniska sjukdomar som kan vara associerade med cancer. Ansökan godkändes den 7 april 2016.

Ändringsansökan dnr 2016/679

Forskarna ansökte om att kodnyckeln mellan personnummer och löpnummer sparas längre än 2018 så att samtliga personuppgifter kan uppdateras till och med 2018 från SCB, Socialstyrelsen och Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Ansökan godkändes den 31 augusti 2016.

Ändringsansökan dnr 2016/701

Forskarna ansökte komplettering med personuppgifter från Högskoleprovet från 1977 – för att få en viktig kognitiv prediktor av cancer, fysisk och psykisk sjukdom. Etikprövningsmyndigheten krävde att forskarna återigen skulle publicera information om studien för allmänheten, denna gång på hemsidan för Centrum för primärvårdsforskning. Informationen var detsamma som huvudansökan med tillägg för tillkomna register. Ansökan godkändes med villkor om ändringar i informationstexten den 20 september 2016.

Ändringsansökan dnr 2018/8

Forskarna ansökte om att få ta del av uppgifter från Nationella prostatacancerregistret om vilket stadium en tumör befinner sig i samt spridning och aggressivitet. Uppgifterna förväntas ge nya kunskaper om konsekvenserna av prostatacancer för samsjuklighet och komplikationer med diagnoser hämtade från bland annat primärvården. Ansökan godkändes den 25 januari 2018.

Ändringsansökan dnr 2018/536

Forskarna ansökte om en uppdatering av data till och med utgången av 2020. Ansökan godkändes den 30 juli 2018.

Ändringsansökan dnr 2019–01588

Den 18 februari 2019 ansökte forskarna om att skapa en möjlighet till opt-out, dvs. en möjlighet för de individer som inte vill att deras registerdata ska användas att uteslutas från studien. Detta i enlighet med önskemål från European Research Council inför uppdatering med registerdata för 2017 och 2018 från SCB och Socialstyrelsen. I ändringsansökan beskrivs forskningsprojektet som ett projekt som avser hela befolkningen ingår i studier av hur sociala faktorer såsom inkomst, utbildning och bostadsområdets sociala struktur påverkar risken för att insjukna i allvarliga sjukdomar såsom cancer och hur denna risk samspekar med arv, uppväxtmiljö och annan samsjuklighet. Sociala faktorer av särskilt stor betydelse är invandring och flykt från krig och fattigdom vilket ofta leder till sämre fysisk och psykisk hälsa, utanförskap och bristande integration i det nya hemlandet. Detta anger forskarna är välkänt sedan tidigare men det är däremot inte känt vilka faktorer som kan främja en god fysisk och psykisk hälsa, minska utanförskap och förbättra integrationen hos utsatta invandrare och flyktingar till Sverige och hela EU. Forskargruppen beviljades medel av EU för att studera hur den psykiska hälsan kan förbättras hos dessa utsatta grupper och vilka faktorer som kan främja inkludering och förbättra integrationen i samhället. Dessa frågeställningar uppges ha bedömts och godkänts av European Research Council. En oberoende etisk rådgivare bedömde att de vetenskapliga frågeställningarna omfattas av de svenska etiktillstånd de redan har, dvs. att det inte behövdes någon helt ny etikansökan utan endast en ändringsansökan avseende annonsens utformning. Ansökan godkändes den 12 mars 2019.

Den 27 november 2019 ansökte forskarna om att lägga till information om behandling och eventuella komplikationer från ytterligare kvalitetsregister för akut lymfatisk leukemi, seminom och nonseminoma och hjärntumörer. Som skäl angav forskarna att det inte är möjligt att studera konsekvenser på lång sikt av cancer om man inte har uppgifter om vilken behandling patienten har fått. Detta uppgavs vara en viktig del av deras studie av överlevare av cancer och det är framför allt behandlingen av barn och vuxna med akut lymfatisk cancer. Ansökan godkändes den 19 februari 2020.

Den 2 december 2019 ansökte forskarna om att tillgång till personuppgifter om rättskemisk screening 1996–2018 för oklara dödsfall och suicid samt drogrelaterade dödsfall, dvs. av individer misstänkta/fällda för ringa till allvarligt narkotikabrott. Uppgifterna bedöms ge möjligheten att veta vilka droger som använts i ett suicidförsök, i samband med suicid eller annan drogrelaterad dödlighet. Ansökan godkändes den 19 februari 2020.

Ändringsansökan dnr 2019–03278

Forskarna ansökte om uppgifter om månstringsförrättare, Värnpliktskontor/Regionalkontor och skolbetyg från grundskolan och gymnasiet. Uppgifterna skulle ge ett betydligt bättre mått på kognitiv förmåga som tar hänsyn till förändringar och utveckling över tid i den statistiska analysen. De ansökte också om kompletteringar från patientregistret för att kunna studera symptom, sjukdomstecken och onormala kliniska fynd som tidiga symptom på ohälsa och kopplingar till självmord och missbruk som ofta är vanligare hos personer med svåra kroniska sjukdomar såsom cancer. De sökte också diagnoskoder kopplat till symptom, sjukdomstecken och onormala kliniska fynd, skador, förgiftningar, yttre orsaker till sjukdom och död, riskfaktorer i den egna sjukhistorien. De ville även ha tilläggsinformation från lagföringsregistret om narkotikamängder i form av domar registrerade för åren 1996–2006 och år 2009 med variablerna gärning, preparat, vikt och antal. Ansökan godkändes den 20 juni 2019.

Ändringsansökan dnr 2020–00510

Forskarna ansökte om att lägga till uppgifter om undergrupper (subtyper) av bröstcancer som finns hos regionala cancerregister. Ansökan godkändes den 9 mars 2020.

Ändringsansökan dnr 2020–00627

Forskarna ansökte om att inhämta uppgifter om vilken typ av hjärtsvikt som en person har samt uppgifter om vissa riskfaktorer, t.ex. rökning, som är av betydelse både för cancer och hjärtsvikt. De önskar att studera patienter som får cancer och senare utvecklar hjärtsvikt samt hur socioekonomi påverkar dessa patienter. Ansökan godkändes den 9 mars 2020.

Ändringsansökan dnr 2020–00783

Forskarna ansökte om att få tillgång till fler och mer detaljerade diagnoser avseende sjukdomar som kan föregå cancersjukdomen samt utgöra en del i ett återfall och/eller en komplikation många år därefter för att få en tydligare bild av hur cancer och dess komplikationer inklusive samsjuklighet uppstår. Det inkluderar bl.a. vissa infektioner som kan utgöra en komplikation eller vara en del i en sjukdomsmekanism, demenssjukdomar och ärftliga blodsjukdomar som kan öka sårbarheten för cancer och leda till komplikationer. De ville även få tillgång till ytterligare diagnoser inom cirkulationsorganens sjukdomar och psykiska sjukdomar som ofta utgöra vanliga komplikationer. Etikprövningsmyndigheten avslog den 31 mars 2020 ansökan med motiveringen forskargruppen hade kommit in på ett annat forskningsområde då ändringarna som forskarna ville göra är omfattande och innebär att de skulle få tillgång till en stor mängd känsliga data om en betydlig andel av den svenska befolkningen. Förändringarna bedömdes vara alltför omfattande för att rymmas inom en ändringsansökan och därför behöver en ny fullständig ansökan göras. Beslutet har inte överklagats till Överklagandenämnden för etikprövning.

Gällande rätt

Syftet med etikprövningslagen (2003:460) är att skydda den enskilda människan och respekten för människovärdet vid forskning. Att forska på människor utan etikprövningstillstånd eller i strid med ett etikprövningstillstånd som kan innefatta forskningsmetoder som medför risk för att en forskningsperson kommer till skada eller att

någons personliga integritet kränks och att allmänhetens förtroende för all forskning skadas (Prop. 2018/19:165, s. 9).

Tillsyn

Överklagandenämnden för etikprövning har enligt 34 § etikprövningslagen tillsyn över att lagen efterlevs. Nämnden är skyldig att göra en åtalsanmälan om det finns en skäligen misstanke om straffbelagd överträdelse av etikprövningslagen (35 § tredje stycket). Den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet bedriver forskning utan etikprövningstillstånd döms till böter eller fängelse (38 §). Av förarbeten (prop. 2018/19:165 s. 50) framgår bl.a. att företeelser som skulle kunna ha ett högre straffvärde är om forskningen utförts under lång tid, vid upprepade tillfällen utan etikprövningstillstånd eller involverat ett stort antal forskningspersoner. Andra straffhöjande omständigheter är forskning utan etikprövningstillstånd som medfört att forskningspersonerna utsatts för stora risker att skadas fysiskt, psykiskt eller integritetsmässigt.

Forskning

I 2 § etikprövningslagen definieras forskning som ett vetenskapligt experiment eller teoretiskt arbete eller vetenskapliga studier genom observation, om arbetet eller studierna görs för att hämta in ny kunskap, och utvecklingsarbete på vetenskaplig grund.

Forskningens frihet regleras i 1 kap. 6 § högskolelagen (1992:1434). Forskningsproblem får fritt väljas, forskningsmetoder får fritt utvecklas och forskningsresultat får fritt publiceras. Kravet på etikprövning är en lagstadgad begränsning av forskningens frihet. Etikprövningen utgör en viktig funktion i att skydda forskningspersoner och respekten för det okränkbara människovärdet (prop. 2007/08:44 s. 8).

Krav på etikprövning enligt 3 och 6 §§ etikprövningslagen

Enligt 3 § etikprövningslagen tillämpas lagen på forskning som innefattar behandling av känsliga personuppgifter (artikel 9.1 EU:s dataskyddsförordning) och personuppgifter om lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden.

Införandet av etikprövningslagen 2004 innebar obligatorisk etikprövning för forskning som innefattade behandling av känsliga personuppgifter eller personuppgifter om lagöverträdelser om uppgifterna lämnats utan ett uttryckligt samtycke från forskningspersonen då dessa uppgifter är betrakta som särskilt integritetskänsliga (prop. 2002/03:50 s. 104).

Lagens tillämpningsområde utvidgades 2008 till att etikprövning var obligatorisk för all forskning på dessa personuppgifter, oavsett om samtycke inhämtats från forskningspersonen eller inte. Ändringen genomfördes för att säkerställa skyddet för forskningspersoner då det är fråga om potentiellt integritetskränkande personuppgifter (prop. 2007/08:44 s. 25). Integritetsskyddet bedömdes bäst uppnås genom att behandlingen av personuppgifterna etikprövas utifrån en helhetsbedömning i det enskilda fallet (prop. 2007/08:44 s. 31).

Enligt 6 § etikprövningslagen får forskning som omfattas av lagen bara utföras om den har godkänts vid etikprövning. Ett godkännande ska avse ett visst projekt eller en del av ett

projekt eller på något liknande sätt bestämd forskning. Ett system för etikprovning förutsätter att forskningen på något sätt kan avgränsas. Forskningsprojektets grundläggande vetenskapliga frågeställning, den tidsmässiga planeringen, projekt- eller forskningsledning, antalet forskningspersoner, finansiella ramar och antalet ingående forskare och assistenter är exempel på vad som avgör ett projekts omfattning (prop. 2002/03:50 s. 87).

Vidare anges i 6 § att forskningen får innefatta behandling av sådana personuppgifter som avses i 3 § bara om behandlingen har godkänts vid etikprovningen. Forskningen får inte utföras trots godkännande om den strider mot någon annan författning. Behandling av känsliga personuppgifter är förbjuden enligt artikel 9 EU:s dataskyddsförordning. I artikel 9.2 j framgår att behandling som är nödvändig för vetenskapliga forskningsändamål utgör ett undantag. Enligt artikel 10 är behandling av personuppgifter om lagöverträdelse tillåten om det är fastställt i unionsrätt eller nationell rätt, där lämpliga skyddsåtgärder för de registrerades rättigheter och friheter fastställts. Enligt artikel 89.1 ska all behandling av personuppgifter för vetenskapliga eller historiska forskningsändamål omfattas av lämpliga skyddsåtgärder för den registrerades rättigheter och friheter. Etikprovning är en sådan lämplig och särskild åtgärd i som krävs för behandling av känsliga personuppgifter och personuppgifter om lagöverträdelse för forskningsändamål (prop. 2017/18:298, s. 84 och 97). Om ett forskningsprojekt har godkänts enligt etikprovningens lag så har forskningen erkänt i svensk rättsordning på ett sådant sätt att utförande av forskningsuppgiften är en i svensk rätt fastställd uppgift av allmänt intresse (prop. 2017/18:298 s. 88).

Behandlingen av personuppgifterna ska uttryckligen godkännas i samband med etikprovning. Några generella, principiella godkännanden till att under oöverskådlig framtid få utföra forskning på ett visst material inom ett visst område eller dylikt kan inte medges. När forskningen har erhållit etikprovningstillstånd kan forskningsprojektet påbörjas. Under forskningens utförande kan det inträffa omständigheter som kan innebära att forskningens förutsättningar ändras i sådan utsträckning att en ny ansökan om etikprovning behöver göras. Det krävs att förändringarna är väsentliga. Några generella kriterier för ett sådant väsentlighetskrav har inte uppställts utan får avgöras från fall till fall (prop. 2002/03:50 s. 114).

Utgångspunkter för etikprovning 7–10 §§ etikprovningens lag

I 7–10 §§ etikprovningens lag framgår de utgångspunkter som ska vägas in i bedömningen i etikprovningen:

- Forskning får bara godkännas om den kan utföras med respekt för människovärdet (7 §).
- Mänskliga rättigheter och grundläggande friheter skall alltid beaktas samtidigt som hänsyn skall tas till intresset av att ny kunskap kan utvecklas genom forskning. Människors välfärd skall ges företräde framför samhällets och vetenskapens behov (8 §).
- Forskning får godkännas bara om de risker som den kan medföra för forskningspersoners hälsa, säkerhet och personliga integritet uppvägs av dess vetenskapliga värde (9 §).

- Forskning får inte godkännas, om det förväntade resultatet kan uppnås på ett annat sätt som innebär mindre risker för forskningspersoners hälsa, säkerhet och personliga integritet. Behandling av personuppgifter som avses i 3 § får godkännas bara om den är nödvändig för att forskningen skall kunna utföras (10 §). Att skyddet för den personliga integriteten skall beaktas har bl.a. att göra med att detta är en viktig förutsättning för att behandling utan uttryckligt samtycke av känsliga personuppgifter och personuppgifter om lagöverträdelser m.m. skall kunna godkännas (2002/03:50 s. 99).

Skäl för beslutet

Etikprövningstillståndet avgränsar forskarens frihet i forskning i syfte att skydda forskningspersoner. Tillståndet avgränsar forskningsprojektet till det syfte och vetenskapliga frågeställningar som redogjorts för i ansökan och som sedan prövats i etikprövningen. En frihet att fritt kombinera etikprövningstillstånd för skilda forskningsprojekt finns därför inte. Om en forskare avser att göra ändringar i ett forskningsprojekt ska en ansökan om detta ges in till Etikprövningsmyndigheten.

Forskningsprojektet "Ärftlighet, familjefaktorer, boendemiljö och cancer; 1958–2016" omfattar en avsevärd mängd känsliga personuppgifter och personuppgifter om lagöverträdelser som inom ramen för projektet får behandlas i syfte att studera faktorer som påverkar insjuknandet i ovanliga och vanliga cancerformer hos barn, ungdomar och vuxna. Artiklarna 1–3 och 5–7 avviker i sin helhet från projektets syfte och de vetenskapliga frågeställningar som meddelats tillstånd. Artikel 4 behandlar ämnet cancer, men avviker från projektets frågeställningar då artikeln undersöker om koleravaccin skyddar mot död av bröstcancer.

Överklagandenämnden finner att personuppgiftsbehandlingen för forskningsändamål inte har godkänts enligt etikprövningslagen och att etikprövningens principer fastställda i lagen därmed har åsidosatts. Överklagandenämnden ser särskilt allvarligt på att angivet tillstånd har frångåtts vid upprepade tillfällen och att forskningen omfattar ett stort antal forskningspersoner.

Överklagandenämnden finner att forskning har bedrivits utan etikprövningstillstånd. Överklagandenämnden har därför enligt 35 § tredje stycket etikprövningslagen en skyldighet att anmäla ärendet till åtal.

Överklagandenämndens beslut får enligt 37 § etikprövningslagen inte överklagas.

Detta beslut har fattats av Carina Gunnarsson, Yvonne Lundberg Giwerzman, Kjell Asplund, Anna Sarkadi, Ann Wennerberg Bengt Gustafsson och Lena Näslund. Vid den slutliga handläggningen har dessutom ersättarna Gert Helgesson, Christina Eintrei, Ingemar Engström, Johan Fritzell och Birgitta Hübinette samt kanslichefen Jörgen Svidén, administrativa sekreteraren Katarina Gate Lundgren och juristerna Amelie Metz (föredragande) och Johanna Sjöcrona deltagit.

På Överklagandenämndens vägnar

Carina Gunnarsson
Ordförande

Sändlista

Åklagarmyndigheten

Kristina Sundquist

Registrator Lunds universitet

Etikprövningsmyndigheten

Etiska tvivelaktigheter i uppmärksammas studie

By [Alexandra Roslund](#)

- 20 Augusti, 2021

- In [Forskning, Nyheter](#)

I våras fick en studie från Lunds universitet om våldtäktsmäns bakgrund stor uppmärksamhet i media. Men nu har Överklagandenämnden för etikprövning anmält studiens etiska tillståndshavare, Kristina Sundquist. Överklagandenämndens anmälan har gjorts eftersom de anser att studien saknat ett giltigt etiktillstånd.

Det tillstånd som använts i studien sökte Kristina Sundquist ursprungligen 2012 för en annan studie. Hon har sedan dess sökt och beviljats ett flertal ändringar av tillståndet. Men Överklagandenämnden bedömer trots ändringar inte tillståndet som tillräckligt för studien om våldtäktsmäns bakgrund.

Överklagandenämnden slår fast att studien har haft tillstånd till att se de personuppgifter som studien har baserats på, men inte tillstånd att använda dem på det sätt som gjorts i studien. Det är med anledning av detta som Överklagandenämnden har anmält Kristina Sundquist till åklagarmyndigheten.

Åklagarmyndigheten har nu valt att inte inleda någon förundersökning i ärendet. ”Uppgifterna i ärendet ger inte anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats”, skriver den ansvariga åklagaren i sitt beslut.

Men Jörgen Svidén, kanslichef vid Överklagandenämnden för etikprövning, säger under en telefonintervju med Lundagård att åklagarmyndighetens beslut i hans mening är ”helt felaktigt” då personuppgifterna i studien har hanterats på ett sätt som ej blivit godkänt. Jörgen Svidén tillägger att brott mot *Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor* kan ge upp till två års fängelse. **I en intervju** med [Sydsvenskan](#) säger Kristina Sundquist att hon kände sig chockad över anmälan till åklagarnämnden, men att anmälan, i hennes tycke, inte visar på att liknande studier är problematiska ur en etisk standpunkt.

Åklagarområdet Syd-Öst
Södra Skånes Åklagarkammare

registrator.ak-
sodraskane@@aklagare.se

Begäran om överprövning

Överklagandenämnden för etikprövning begär överprövning av Åklagarmyndighetens beslut den 24 juni 2021 att inte inleda förundersökning i ärende AM-92305-21 (Överklagandenämndens dnr T29-2021/3.2).

Bakgrund

Överklagandenämnden har tillsyn över att etikprövningslagen (2003:460) efterlevs. Nämndens tillsynsansvar förtydligades med anledning av de lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2020. Rättstillämpningens bedömning av överträdelser av lagen är vägledande för nämndens fortsatta tillsynsarbete.

Forskning som omfattas av etikprövningslagen får enligt 6 § endast utföras om den har godkänts vid etikprövning.

Överklagandenämnden har i detta fall funnit att forskning bedrivits utan erforderligt etikprövningstillstånd, eftersom ifrågavarande forskning – en publicerad forskningsartikel – inte omfattades av det etikprövningstillstånd som meddelats av Etikprövningsmyndigheten. Forskning utan erforderligt etikprövningstillstånd är ett brott som hör under allmänt åtal (6 §) och som enligt 38 § har ett straffvärde som motsvarar böter eller fängelse. Ärendet anmäldes således till Åklagarmyndigheten med stöd av 35 § tredje stycket etikprövningslagen.

I beslut från Åklagarmyndigheten har anförts att uppgifterna i ärendet inte ger anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats, varför förundersökning inte inleds. Eftersom det torde stå klart att forskning har bedrivits utan tillstånd uppfattar Överklagandenämnden åklagarens ställningstagande på så sätt att det bedömts att gärningen är att anse som ringa och därmed inte utgör brott. Om det är på det sättet hade det varit bra om det hade framgått av motiveringen till åklagarens beslut.

Syftet med etikprövningslagen är att skydda den enskilda människan och respekten för människovärdet vid forskning (1 §). Forskning som utförts utan etikprövningstillstånd anses vara den allvarligaste överträdelse som kan ske av etikprövningslagen. Överklagandenämnden har därför svårt att förstå hur en sådan överträdelse alls kan bedömas som ringa. En annan sak är att åklagaren kan göra bedömningen att de subjektiva rekvisiten inte är

Datum
2021-09-13

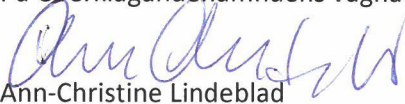
Vårt diarienumr
T41-2021/3.2

uppfyllda, men då borde beslutet att inte inleda förundersökning ha motiverats med att brott inte går att styrka (vilket skulle kunna ifrågasättas om inte tillräckliga uppgifter i det avseendet framkommit i Överklagandenämndens utredning inför anmälan och en förundersökning inte inleds).

Det är av stor vikt för nämndens framtida tillsynsverksamhet att få prövat vad som ska anses utgöra brott som faller under allmänt åtal. Om forskning utan erforderlig etikprövning anses vara en ringa överträdelse kommer Överklagandenämnden att överväga om det någonsin finns anledning till skälig misstanke om brott och därmed att göra åtalsanmälan, såsom anges i 35 § etikprövningslagen.

Överklagandenämnden begär mot bakgrund av det anförda att Åklagarmyndighetens beslut om att inte inleda förundersökning överprövas.

På Överklagandenämndens vägnar

Ann-Christine Lindeblad
Ordförande

Ledamöter och ersättare

Överklagandenämnden för etikprövning består av en ordförande samt sex ledamöter. Av dem företräder två ledamöter allmänna intressen, de övriga är ledamöter med vetenskaplig kompetens.

Överklagandenämnden för etikprövning

Ledamot och ordförande samt personlig ersättare

Ann-Christine Lindeblad, justitieråd

Ersättare: Carina Gunnarsson, f.d. generaldirektör

Ledamöter som företräder allmänna intressen

Bengt Gustafsson, f.d. socialchef

Ersättare: Vakant

Lena Näslund, studie- och yrkesvägledare

Ersättare: Birgitta Hübinette, polis

Ledamöter med vetenskaplig kompetens

Yvonne Lundberg Giwercman, professor

Ersättare: Gert Helgesson, professor

Kjell Asplund, professor emeritus

Ersättare: Christina Eintrei, professor emerita

Anna Sarkadi, professor

Ersättare: Ingemar Engström, professor

Ann Wennerberg, professor

Ersättare: Johan Fritzell, professor

Ledamöter och ersättare

Sammanträdestider

Årsredovisningar m.m

GULLÄNGETS S-KVINNOR

Organisationsnummer

802532-4818

Telefon

-

Adress

c/o Lena Näslund
Nygatan 18 B
891 33 Örnsköldsvik

Antal ansvariga

0 st

Vad är GULLÄNGETS S-KVINNOR?

[Läs mer om GULLÄNGETS S-KVINNOR](#)

Insändare

<https://www.allehandase.se/2020-02-14/insandare-100-ar-av-kvinnokamp-men-vi-far-aldrig-stanna-upp--nu-kampar-vi-i-hundrade-ar-till>

INSÄNDARE: 100 år av kvinnokamp men vi får aldrig stanna upp – nu kämpar vi i hundrade år till

14 februari 2020 16:49

Detta är en insändare.Åsikterna är skribentens egna.

"Vi har en förskola vi ska vara stolta över, men S-kvinnor kräver att förskolan också har öppet nattetid", skriver insändarskribenterna.

Bild: Klockar Mattias Nääs

Rösträtten, barnomsorgen, sexköpslagen, kvinnofridslagstiftningen, samtyckeslagstiftningen, föräldraförsäkringen, rätten till arbete, särbeskattning och aborträtten. Alla dessa självklarheter som gärna tas för givet, men som grundar sig i årtal av kamp. S-kvinnor fyller 100 år som förbund den 14 februari, och utan alla S-kvinnors slit hade dessa självklarheter fortfarande varit oklarheter. Nu fortsätter vi kampen.

Förskolan har utmaningar att vänta nu och i framtiden i takt med att befolkningen växer. Fler blir äldre vilket är positivt. Detta tillsammans leder till att vi behöver fler som utbildar sig för att arbeta inom förskola och äldreomsorgen för att klara av framtidens utmaningar. Vi har en förskola vi ska vara stolta över, men S-kvinnor kräver att förskolan också har öppet nattetid. En lagstadgad rätt till barnomsorg även på kvällar, nätter och helger. Vi vill förbjuda religiösa friskolor då vi anser att förskolan och skolan ska byggas på demokratiska och sekulära värderingar med genusmedveten och normkritisk pedagogik.

Inom hela välfärdssektorn så är det kvinnor som utgör majoriteten av de anställda och som i dagsläget ofta sliter ut sina kroppar och känner pressen av att inte riktigt räcka till. Med dagens arbetsvillkor är vi inte förvånade över att kvinnor känner sig stressade och utbrända. Vi kräver satsningar på välfärden, att delade turer tas bort, att heltid blir norm och att sms-vikariatet samt allmän visstid ska upphöra.

Slutligen vill vi säga tack till er som gick före, för oss som kom efter. Nu kämpar vi i hundra år till.

Carina Ohlsson, förbundsordförande S-kvinnor
Monica Fällström, ordförande S-kvinnor Västernorrland

Eva Back, ordförande S-kvinnor Sundsvall

Lena Näslund, ordförande S-kvinnor Gullänget

May Andersson, ordförande S-kvinnor Härnösand

Linda Häreby, ordförande S-kvinnor Nybo-Östavall

Gun Olofsson, ordförande Parteboda S-kvinnor

•

beklagad djupthar HD: "Hon

HÖGSTA DOMSTOLEN Publicerad 8 feb 2022 kl 10.02

HD-domare lämnar – brottsmisstanke om snatteri

Ann-Christine Lindeblad är beredd att ta ett strafföreläggande.

Justitierådet Ann-Christine Lindeblad, 67, erkänner ringa stöld – snatteri – och lämnar sin toppbefattning i Högsta domstolen.

Foto: HÖGSTA DOMSTOLEN.

Högsta domstolens 16 justitieråd är landets främsta jurister. Domarna skapar prejudikat – vägledande avgöranden – främst på straffrättens och civilrättens område.

Foto: LEIF BRÄNNSTRÖM

En av landets främsta domare lämnar sin tjänst – efter en brottsmisstanke om snatteri.

Justitierådet Ann-Christine Lindeblad – en av sexton domare i Högsta domstolen, HD – utreds och är beredd att ta ett strafföreläggande.

Anders Eka, ordförande i Högsta domstolen, säger att misstanken uppstod vid "ett matvaruinköp".

– Hon beklagar djupt det som har inträffat, säger försvararen, advokat Johan Eriksson.

Fel! Inget filnamn angivet. [Leif Brännström](#)

Dela

Kopiera länk

Ann-Christine Lindeblad, 67, är en av landets mest erfarna domare och med en rad tunga regeringsuppdrag som utredare på meritlistan.

Den nu pågående polisutredningen har skakat om i Bondeska palatset vid Riddarhustorget som är Högsta domstolens högborg. Det är här domarna skapar prejudikat – vägledande avgöranden – främst på straffrättens och civilrättens område.

I en dom från december 2019 har HD slagit fast att beloppsgränsen för ringa stöld av varor i butik - snatteri i dagligt tal - ska ligga på 1 250 kronor. Över den beloppsgränsen är det stöld. Den normala påföljden vid erkännande är ett strafföreläggande med böter. Annars blir det rättegång.

I fallet med justitierådet Ann-Christine Lindeblad rör brottsmisstanken ringa stöld.

Anders Eka, ordförande i Högsta domstolen, bekräftar polisutredningen.

– Det finns en utredning hos polisen om det. Hur den ligger vet jag inte.

Anders Eka säger att han har fått informationen "från den berörda domaren" som sökte upp honom strax före jul.

– Sedan jag fick information om detta så har personen efter samråd inte varit i tjänst.

Lindeblad går i pension

Ann-Christine Lindeblad kommer heller inte att återgå i tjänst utan gå i pension inom kort.

Anders Eka säger att han inte vet något närmare om bakgrunden till misstankarna.

– Men jag har förstått att det skedde i samband med matvaruinköp.

Fall där en domare misstänks utreds enligt speciella rutiner där förhören sköts av polisens avdelning för särskilda utredningar, SU.

Chefsåklagare Per Nichols vid särskilda åklagarkammaren leder den nu aktuella utredningen och är den som ger direktiv till SU hur arbetet ska bedrivas. Han säger:

– Jag har en pågående förundersökning gällande tillgreppsbrott. Var vi befinner oss i utredningen och hur vi hanterar den kan jag inte kommentera ännu.

Har hon erkänt?

– Jag vill inte kommentera inställning, förhör och vad vi gör. Men det kommer inte vara hemligt i all evighet utan bara under förundersökningsstadiet.

Per Nichols bekräftar att utredningen gäller ringa stöld och den väntas vara färdig inom några veckor.

”Känt sig hårt pressad”

Johan Eriksson, en av landets främsta brottmålsadvokater, är hennes försvarare och uppger att hans klient kommer att ta emot ett strafföreläggande. Det betyder att hon har erkänt.

– Hon beklagar djupt det som har inträffat. Hon har känt sig hårt pressad både i arbetet och privat den senaste tiden. Hon har beslutat att ta konsekvenserna av det här. Hon har inte deltagit i HD:s verksamhet efter den här händelsen och hon kommer inte göra det någon mer gång heller.

Ann-Christine Lindeblad utsågs till domare i Högsta domstolen 2002 och kom då från en tjänst som lagman i Borås tingsrätt. Hon har bakom sig en lång domarkarriär som inleddes efter juristexamen i Lund 1978.

Ann-Christine Lindeblad har vid sidan av domartjänsten en rad andra tunga uppdrag där hon är utsedd av regeringen. Hon är ordförande i Nämnden för brottsskadeersättning och samma uppdrag i Överklagandenämnden för etikprövning och varit särskild utredare och expert i ett flertal utredningar under Finansdepartementet. Hon var ordförande i 2013 års värdepappersmarknadsutredning som lämnade sitt betänkande till dåvarande finansmarknadsminister Per Bolund i januari 2015. I meritförteckningen finns också vice ordförande i Stockholmsbörsens disciplinnämnd.

Enligt försvararen Johan Eriksson ska Ann-Christine Lindeblad även avveckla alla sina sidouppdrag.

Ann-Christine Lindeblad är i dag sjukskriven och får stöd av sin arbetsgivare.

HAMNKONFLIKTEN

JO: Medlingsinstitutet var partiskt

Publicerat onsdag 19 juni 2019 kl 06.52

<https://sverigesradio.se/artikel/7245460>

Justitieombudsmannen JO riktar kritik mot Medlingsinstitutet för att myndigheten skrev en debattartikel under pågående hamnkonflikt i våras.

Enligt JO var artikeln ett försök att få hamnarbetarna att acceptera medlarnas bud, och därmed stred den mot regeringsformens krav på opartiskhet.

– Det finns naturligtvis ingen tanke hos oss att det skulle vara ett partiskt inlägg i den här konflikten, säger Carina Gunnarsson, Medlingsinstitutets generaldirektör.

Vad säger du om att JO anser att det är en partsinlaga?

– För egen del har jag svårt att se hur man kan komma fram till att det är en partsinlaga.

Det var i början av mars när konflikten mellan Hamnarbetarförbundet och Sveriges Hamnar pågick som bäst och var på väg att utvidgas till en storstrejk som Medlingsinstitutets generaldirektör Carina Gunnarsson fattade pennan och skrev en debattartikel som publicerades i [Göteborgs-Posten](#).

I artikeln skrev hon bland annat att hamnarbetarna med det bud som hennes medlare lagt fram skulle få utvidgade fackliga rättigheter.

Arbetsgivarsidan hade redan accepterat två bud från medlarna, facket hade sagt nej, och Medlingsinstitutet manade nu till fingertoppskänsla för att lösa konflikten.

Hamnarbetarförbundet anmälde myndigheten till Justitieombudsmannen som nu har kommit med sitt beslut. Det är svårt att uppfatta artikeln på annat sätt än som ett försök att få hamnarbetarna att acceptera medlarnas bud, menar JO.

Den kan ses som ett ställningstagande för Sveriges Hamnar och stred därmed mot regeringsformens krav på opartiskhet för myndigheter, det som kallas objektivitetsprincipen, därför förtjänar Medlingsinstitutet kritik, enligt JO.

Hamnarbetarförbundets styrelseledamot Erik Helgeson välkomnar beslutet.

– Det känns som en sorts upprättelse. Vi var ju väldigt kritiska till Medlingsinstitutets agerande och nu känns det som att vi fick bekräftat en del av vår kritik, säger han.

Enligt JO kan tilltron till Medlingsinstitutets opartiskhet ha äventyrats med artikeln och generaldirektör Carina Gunnarsson ska nu gå igenom kritiken från JO.

– Det återstår ju att se hur vi ska ta åt oss den. Vi gjorde bedömningen i det läget att det var befogat att skriva artikeln och det tycker jag fortfarande, säger Carina Gunnarsson, generaldirektör på Medlingsinstitutet.

Hör hela inslaget i klippet nedan

Anders Jelmin

anders.jelmin@sverigesradio.se

Högsta domstolen stoppar våldtäktsmannen av

HÖGSTA DOMSTOLEN Publicerad 25 apr 2019 kl 09:52

HD stoppar utvisningen av hennes våldtäktsman

00:04

02:54

Fel! Inget filnamn angivet.

Hanad Mohammed, 33, våldtog Michaela och dömdes till utvisning i både tings- och hovrätten. Nu stoppar Högsta domstolen honom från utvisning.

Foto: **FREDRIK SJÖSHULT/EXPRESSEN**

Två gånger har Michaela Norlins våldtäktsman Hanad Mohammed dömts till utvisning. Men så blir det inte.

I en kritiserad, oenig dom stoppar Högsta domstolen utvisningen av 33-åringen.

– De säger att det inte finns ”synnerliga skäl” att utvisa men jag tycker att en våldtäkt definitivt borde vara skäl nog, säger Michaela.

Justitieminister Morgan Johansson (S) vill skärpa reglerna om utvisning efter beskedet i Michaelas fall.

Text

[Hannes Lundberg Andersson](#), [Kim Malmgren](#), [Sebastian Comar-Alm](#)

Dela

Kopiera länk

33-årige Hanad Mohammed från Somalia kom till Sverige 2009. 2010 fick han permanent uppehållstillstånd. Under tiden i Sverige har han vid fyra tillfällen dömts för brott som resulterat i bötesstraff: Ringa narkotikabrott, olovlig körning, vållande till kroppsskada, vårdslöshet i trafik och rattfylleri.

I somras våldtog han Michaela Norlin, 23, i en lägenhet i Linköping.

Michaela sov över i ett rum hemma hos en killkompis. Medan hon sov kom Hanad Mohammed, bekant med vännen, dit och ville sova över. Han fick beskedet att soffan var ledig – i stället valde han att gå in till Michaela.

Plötsligt vaknade hon av att Hanad Mohammed lade sig bredvid henne. Hon trodde att det var hennes vän, så hon somnade om. Sen vaknade hon av att mannen började ”*ta på henne och kyssa henne i nacken*”, enligt domen. Hon vände sig om och såg att det var en för henne okänd person. Hon fick panik.

Hanad Mohammed fortsatte kyssa och ta på Michaelas kropp – sen drog han ner hennes byxor.

”Hon sade nej och vred på sig så att byxorna inte skulle kunna tas av helt. Hon låg i fosterställning och fortsatte att säga nej”, framgår i domen.

Men våldtäkten fullbordades.

– När jag låg på sidan försökte han ta sig in i mig. Jag sprattlade, puttade bort och vred mig för att hindra honom. Men han tog tag i mina händer, lyfte upp dem vid mitt huvud och höll fast dem där. Han hade fått av mig mina byxor, har [Michaela tidigare berättat för Expressen](#).

Fel! Inget filnamn angivet.

Michaela sov över i ett rum hemma hos en killkompis. Medan hon sov kom en annan man, bekant med vännen, dit och ville sova över. Han fick beskedet att soffan var ledig – i stället valde han att gå in till Michaela och våldta henne.

Foto: **PRIVAT**

Fel! Inget filnamn angivet.

”När jag låg på sidan försökte han ta sig in i mig. Jag sprattlade, puttade bort och vred mig för att hindra honom. Men han tog tag i mina händer, lyfte upp dem vid mitt huvud och höll fast dem där. Han hade fått av mig mina byxor”, har Michaela tidigare berättat för Expressen.

Leif Silbersky: "Upp till politikerna att ändra lagen"

02:10

Våldtäktsmannen Hanad Mohammed utvisas inte

Michaela försökte trycka bort mannen och sa nej, men han fortsatte. Vid ett tillfälle lyckades hon knuffa bort Hanad Mohammed som ramlade på golvet, då kom vännen in i rummet och körde ut honom.

I förhör nekar Hanad Mohammed till brott. Bland annat säger han att *"om han skulle ha våldtagit någon"* skulle han inte ha gjort det som kvinnan beskrivit det, *"utan våldtagit henne direkt"*.

"Det är inget fel på hans manlighet", har han också påpekat i förhör.

Hanad Mohammed åtalades för våldtäkt och i både tings- och hovrätt dömdes han till ett år och tio månaders fängelse, samt utvisning ur Sverige i tio år.

Fallet överklagades till Högsta domstolen, som trots Riksåklagarens protest meddelade prövningstillstånd och tog upp fallet. Och på onsdagen meddelades domen:

[Utvisningen rivs upp](#). Våldtäktsmannen får stanna i Sverige efter att han avtjänat fängelsestraffet, som skärptes till två år och två månader. Han ska också betala 115 000 kronor i skadestånd till Michaela.

Fel! Inget filnamn angivet.

Huvudskälet till att utvisningen till Somalia rivs upp är den tid som Hanad Mohammed vistats i Sverige. Lagen säger att det krävs *"synnerliga skäl"* för att utvisa den som haft uppehållstillstånd i landet i mer än fyra år, vilket mannen har haft.

Foto: **FREDRIK SJÖSHULT/EXPRESSEN**

Fel! Inget filnamn angivet.

Skälen att han enligt tre av fem justitieråd bör slippa utvisning är att han *"under större delen av sin tid"* i Sverige genomfört studier, praktik eller haft anställning och att han har en *"förhållandevis god nivå av kunskap i svenska"*.

Foto: **FREDRIK SJÖSHULT/EXPRESSEN**

FöregåendeNästa

Huvudskälet till att utvisningen till Somalia rivs upp är den tid som Hanad Mohammed vistats i Sverige. Lagen säger att det krävs *"synnerliga skäl"* för att utvisa den som haft uppehållstillstånd i landet i mer än fyra år, vilket han har haft.

LÄS MER: [FREDRIK SJÖSHULT: Fel i HD om våldtäktsutvisning och mördaralibi](#)

Tre av fem justitieråd pekar på att han *"under större delen av sin tid"* i Sverige genomfört studier, praktik eller haft anställning och att han har en *"förhållandevis god nivå av kunskap i svenska"*.

– Jag tycker att domen är väl avvägd och att de gjort en korrekt bedömning, säger våldtäktsmannens försvarsadvokat Bo Ström.

Oenig domstol – två av fem ville utvisa

Utfallet är med minsta möjliga marginal. Två av de fem justitieråden – ordföranden Anders Eka och referenten Malin Bonthron – ville utvisa 33-åringen.

– Det blir en sak närmast för politikerna att fundera på om man vill ha det på något annat sätt än vad den nuvarande lagstiftningen ger, säger Anders Eka.

I sin skiljaktiga mening skriver de två justitieråden:

"Sammantaget kan Hanad Mohammeds anknytning till Sverige, trots den tid han har vistats här, inte sägas vara stark. Brottets allvar är ett tungt skäl för utvisning. Vid en samlad bedömning av omständigheterna i målet väger brottets karaktär och allvar så mycket tyngre än de omständigheter som talar mot utvisning, att det föreligger synnerliga skäl för att utvisa honom."

Fel! Inget filnamn angivet.

Anders Eka, ordförande i Högsta domstolen, var en av två justitieråd som ville se våldtäktsmannen utvisad.

Foto: **EXPRESSEN TV/SIMON COMAR-ALM**

Expressens krimkrönikör om HD:s dom: "Lagen borde ändras"

01:35

HD:s avgöranden är vägledande för resten av Sveriges domstolar. Utvisningsdomen kommer därmed nu att utgöra prejudikat för hur övriga domstolar bör förhålla sig i fall med liknande förutsättningar.

Riksåklagaren har inte sett någon anledning att pröva fallet i Högsta domstolen, eftersom det inte fanns något "starkt prejudikatintresse", enligt My Hedström, byråchef som företrätt Riksåklagaren i HD.

– I det här fallet hade det varit bättre om justitieråden varit överens, för då hade det blivit klarare för gemene man hur man resonerar, säger hon.

DOMEN I KORTHET: DÄRFÖR UTVISAS HAN INTE

• Brottet mannen dömts för uppfyller skälen till utvisning. Dock anses inte straffvärdet i just det här fallet – drygt två års fängelse – motivera utvisning.

• För att en person som vistats i Sverige med uppehållstillstånd i mer än fyra år ska kunna utvisas krävs "synnerliga skäl". I det aktuella fallet har mannen varit i Sverige i dubbelt så lång tid.

• Då prövas dels om det är ett återfallsbrott: De tidigare brotten bedöms inte ha någon påverkan i våldtäktsfallet.

• Dels prövas personens "anknytning till det svenska samhället". Det är det domen handlar om främst.

• Utredningen visar att våldtäktsmannen under större delen av sin tid i Sverige "haft sysselsättning i form av studier, praktik eller anställning". Det finns "visserligen tecken på brister i hans sociala anpassning i Sverige".

• Dels handlar det om brottsligheten, dels om att han månader innan gripandet sa upp sin anställning och bostad utan att säkerställa nytt jobb eller ny bostad.

• Han anses inte ha "kriminella värderingar", enligt domen.

• Mannen saknar familjeanknytning i Sverige men pratar svenska "förhållandevis väl" och "förefaller vara inriktad på en framtid i Sverige".

• Därmed anser Högsta domstolen att mannens anknytning till Sverige inte framstår som "särskilt svag".

Michaela om nya domen: "Sinnessjukt"

Efter att Högsta domstolens dom fallit är Michaela Norlin å ena sidan lättad för att rättsprocessen är över – men å andra sidan:

– Att de väljer att höja hans straff med endast fyra månader i stället för utvisning tycker jag är helt sinnessjukt.

– De säger att de inte finns "synnerliga skäl" att utvisa men jag tycker att en våldtäkt definitivt borde vara skäl nog.

Michaela säger att hela rättsprocessen varit väldigt psykiskt påfrestande.

– För att gå vidare från allt så har jag haft turen att ha extremt bra vänner och en sambo som hjälpt mig igenom alla dåliga dagar. Jag hade absolut inte kunnat ta mig igenom processen utan de som står mig nära.

Fel! Inget filnamn angivet.

Michaela säger att hela rättsprocessen varit väldigt psykiskt påfrestande. "För att gå vidare från allt så har jag haft turen att ha extremt bra vänner och en sambo som hjälpt mig igenom alla dåliga dagar.

Jag hade absolut inte kunnat ta mig igenom processen utan de som står mig nära", säger hon.

Foto: **PRIVAT**

"Tappa förtroendet för rättsväsendet"

Michaela tycker att lagstiftningen när det gäller utvisning av brottslingar borde ändras och skärpas.

– Det är dags att börja ta detta på mer allvar. Jag såg att moderaterna och SD började prata om domen på sina sociala medier. Själv tycker jag att det är bra då kan det vara en start på en ändring, säger hon.

Sven-Erik Alhem, ordförande i Brottsofferjouren och före detta överåklagare, är också kritisk.

– Ett brottsoffer som utsatts för våldtäkt är integritetskränkt i allra högsta grad och kan komma att tappa förtroendet för rättsväsendet genom en sådan dom, säger han.

– Det känns inte bra från ett brottsofferperspektiv.

Morgan Johansson: "Starka skäl att skärpa reglerna"

Efter Expressens rapportering om fallet skrev Adam Marttinen, Sverigedemokraternas rättspolitiska talesperson, [på Twitter](#):

"Våldtäkt är ett synnerligen bra skäl för utvisning, alltid. För mig räcker det gott och väl utan övrigt hänsynstagande!"

Riksdagsledamoten Hanif Bali, M, [skriver i sin tur](#) att det "uppenbart behövs lagändring".

Maria Malmer Stenergard, migrationspolitisk talesperson hos Moderaterna:

– Jag ifrågasätter inte domen. Det jag konstaterar är att domen visar tydligt att regelverket är fel. Här har vi en man som kommit till Sverige som vuxen. Han har inte familj här i Sverige. Det är inte en så tydligt anknytning att han ska få stanna här när han begått ett så allvarligt brott som våldtäkt.

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson, S, känner till fallet mycket väl:

– Oja, oja.

Du har uttalat dig om att huvudregeln generellt borde vara att personer som inte är svenska medborgare, men begår grova brott, borde utvisas.

– Min uppfattning är att utvisning ska vara utgångspunkten för allvarliga brott. Precis som du noterar gick vi också till val på att skärpa de här reglerna. Vi vill öka möjligheterna till att utvisa på grund av brott.

Morgan Johansson pekar bland annat på anknytningsfrågan, som fallet i Högsta domstolen handlade om. Våldtäktsmannen bedömdes ha för stark anknytning till Sverige för att utvisas, trots att han varken har familj eller arbete.

– Nu, med det här utslaget som kom, visar det sig att det finns starka skäl att skärpa reglerna.

Fel! Inget filnamn angivet.

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson, S, vill se en lagändring för att underlätta utvisningar av brottsdömda.

Foto: **CLAUDIO BRESCIANI/TT / TT NYHETSBYRÅN**

Justitieministern: "Utvisning som bör gälla"

Justitiedepartementet arbetar på ett "utredningsdirektiv för att göra en översyn av lagstiftningen för att man ska kunna utvisa i större utsträckning", säger Johansson.

– Vi kommer, som jag bedömer det, kunna skärpa regelverket inom den här mandatperioden.

Var ska gränsen för anknytning gå?

– Det är precis det vi ska göra en översyn på. Jag tycker att Högsta domstolen har lagt ribban väldigt högt för utvisning. Det är därför, mot bakgrund av det, vi bör se över reglerna.

Om våldtäktsfallet i Högsta domstolen säger ministern:

– Det illustrerar nödvändigheten av en översyn av reglerna.

Expressen har sökt samtliga justitieråd som varit med och avgjort fallet. Svante O Johansson och Sten Andersson vill inte lämna några kommentarer. Malin Bonthron och Ann-Christine Lindeblad har inte återkommit.

De var för och emot att utvisa våldtäktsmannen

Fel! Inget filnamn angivet.

Anders Eka, 57• Ville utvisa våldtäktsmannen. • Justiteråd sedan 2013 och HD:s ordförande sedan 2018. Utbildad vid Uppsala universitet. • Karriär i urval: Assessor i Svea hovrätt, Rättssakkunnig i Justitiedepartementet, hovrättsråd i Svea hovrätt, chefsrådsman vid Stockholms tingsrätt, hovrättslagman i Svea hovrätt och lagman vid Stockholms tingsrätt. • Medverkat i flera statliga

utredningar som sakkunnig och expert, bland annat Domarlagsutredningen och Mediegrundlagskommittén. Varit vice ordförande i Pressens opinionsnämnd.

Foto: **HÖGSTA DOMSTOLEN**

Fel! Inget filnamn angivet.

Malin Bonthron, 52• Ville utvisa våldtäktsmannen. • Justitieråd sedan 2017. Utbildad vid Uppsala universitet. • Karriär i urval: Departementsråd vid justitiedepartementets enhet för immaterialrätt och transporträtt, rättschef i justitiedepartementet. Också varit vice ordförande i Granskningsnämnden för radio och tv.

Foto: **HÖGSTA DOMSTOLEN**

Fel! Inget filnamn angivet.

Svante O. Johansson, 58• Ville inte utvisa våldtäktsmannen. • Justitieråd sedan 2011. • Karriär i urval: Rättssakkunnig i justitiedepartementet, Sveriges dispasschör och är docent i civilrätt. • Medverkat i utredningar om bland annat vallagen och lagstiftning om transport och hantering av farliga och explosiva varor inom det transportsrättsliga området.

Foto: **HÖGSTA DOMSTOLEN**

Fel! Inget filnamn angivet.

Sten Andersson, 64• Ville inte utvisa våldtäktsmannen. • Justitieråd sedan 2016. Utbildad vid Lunds universitet. • Karriär i urval: Assessor i Göta hovrätt, rättschef i justitiedepartementet, president för Hovrätten för Nedre Norrland samt för Göta hovrätt.

Foto: **HÖGSTA DOMSTOLEN**

Fel! Inget filnamn angivet.

Ann-Christine Lindeblad, 64• Ville inte utvisa våldtäktsmannen. • Justitieråd sedan 2002. Utbildad vid Lunds universitet. • Karriär i urval: Assessor i Göta hovrätt och rådmann samt lagman vid Borås tingsrätt. • Medverkat som utredare och expert i flera utredningar under Finansdepartementet, varit vice ordförande i Stockholmsbörsens disciplinnämnd och ordförande i SwedSec AB:s disciplinnämnd.

Foto: **HÖGSTA DOMSTOLEN**

FöregåendeNästa

UPPSALA
UNIVERSITET

chap
CHILD HEALTH
AND PARENTING

Teaching Recovery Techniques

Anna Sarkadi
Professor i socialmedicin,
Uppsala universitet

CHAP – Child health and parenting

Vi främjar barns och föräldrars hälsa genom forskning i världsklass

Asylhälsan

Wahids historia

CRIS- 8

!

Instruktioner till personalen och information som ska fyllas i finns på baksidan!

!

Nedan följer en lista på upplevelser som personer haft efter stressfulla livshändelser. Läs varje fråga och sätt kryss i den rutan som stämmer bäst överens med hur det varit för dig **den senaste veckan**.

Under den senaste veckan	0 Aldrig	1 Sällan	3 Några gångar	5 Ofta
1. Har du tänkt på det som hände även när du inte ville det?				
2. Har du försökt att radera det som hände ur minnet?				
3. Har du haft perioder med starka känslor kring händelsen?				
4. Har du hållit dig undan saker eller situationer som påminner om händelsen?				
5. Har du försökt låta bli att tala om det som hänt?				
6. Har bilder från händelsen dykt upp i dina tankar?				
7. Har saker du upplevt fått dig att tänka på händelsen?				
8. Försöker du låta bli att tänka på händelsen?				

ORIGINAL ARTICLE

Screening for PTSD symptoms in unaccompanied refugee minors: a test of the CRIES-8 questionnaire in routine care

RAZIYE SALARI¹, CARIZ MALEKIAN¹, LINDA LINCK¹,
ROBERT KRISTIANSSON² & ANNA SARKADI¹

¹Child Health and Parenting (CHAP), Department of Public Health and Caring Sciences, Uppsala University, Uppsala, Sweden, and ²Department of Public Health and Caring Sciences, Uppsala University, Uppsala, Sweden

Abstract

Aims. The dramatic increase in the number of refugees in Europe presents a major public health challenge. The limited existing evidence indicates that the mental health needs of refugees are significant; unaccompanied refugee minors (URMs) constitute a particularly vulnerable group. In this study, we aimed to investigate whether a short questionnaire (Children's Revised Impact of Event Scale; CRIES-8) could be used as a screening tool for PTSD symptoms in URMs, 8–18 years old, during their routine health check-up. **Methods.** Data were collected at the healthcare centre for asylum-seekers in Uppsala, Sweden. In total, 208 URMs completed the CRIES-8 during their health assessment. **Results.** The CRIES-8 was feasible to use, showed good internal consistency and its factor structure was confirmed. Children with less than four years of education often had difficulties completing the questionnaire by themselves and needed help reading the questions. Almost all the respondents were male (98%), aged 9–18 years. The majority (81%) came from Afghanistan. About 76% scored above the cut-off and therefore were considered to be at risk of PTSD. The proportion of children who screened positive did not differ based on age, country of origin or current living arrangements. **Conclusions.** The CRIES-8 is a useful tool in clinical settings, however, children should be provided with reading support and instructions about how to complete the questionnaire. The high number of children who screened positive for PTSD symptoms indicates the need for a more thorough mental health assessment, and early prevention/intervention programmes to address URMs' mental health issues.

Key Words: Unaccompanied refugee minors, PTSD symptoms, screening, CRIES-8

Introduction

The number of unaccompanied refugee minors (URMs) seeking asylum in Sweden has increased continuously during the past decade from only 398 URMs in 2005, to 7049 in 2014. In 2015, the number reached a sharp peak of 35,369. Although 2015 seems to have been an exceptional year, Sweden is likely to continue topping the list of European countries with the highest number of URMs registered [1].

Many children fleeing war, experience multiple traumas including exposure to armed conflict, displacement, loss of close relationships and loss of

security [2]. The asylum-seeking process with the associated feelings of uncertainty about the future, is an additional stress factor with further mental health implications [3]. Therefore, it is not surprising that trauma-related problems such as post-traumatic stress disorder (PTSD) are particularly common among refugee children [4–6]. For instance, a recent study on 307 URMs in Norway and Belgium [7] showed that 53% reported high levels of PTSD symptoms. Reassessment of a subsample of these children after 18 months revealed no significant change in the PTSD symptoms over time [8]. Studies of URMs in Norway who have been granted residence

Correspondence: Raziye Salari, Child Health and Parenting (CHAP), Department of Public Health and Caring Sciences, Uppsala University, BMC, Husargatan 3, 753 27 Uppsala, Sweden. E-mail: raziye.salari@pubcare.uu.se

Date received 19 July 2016; reviewed 30 April 2017; accepted 16 May 2017

© Author(s) 2017

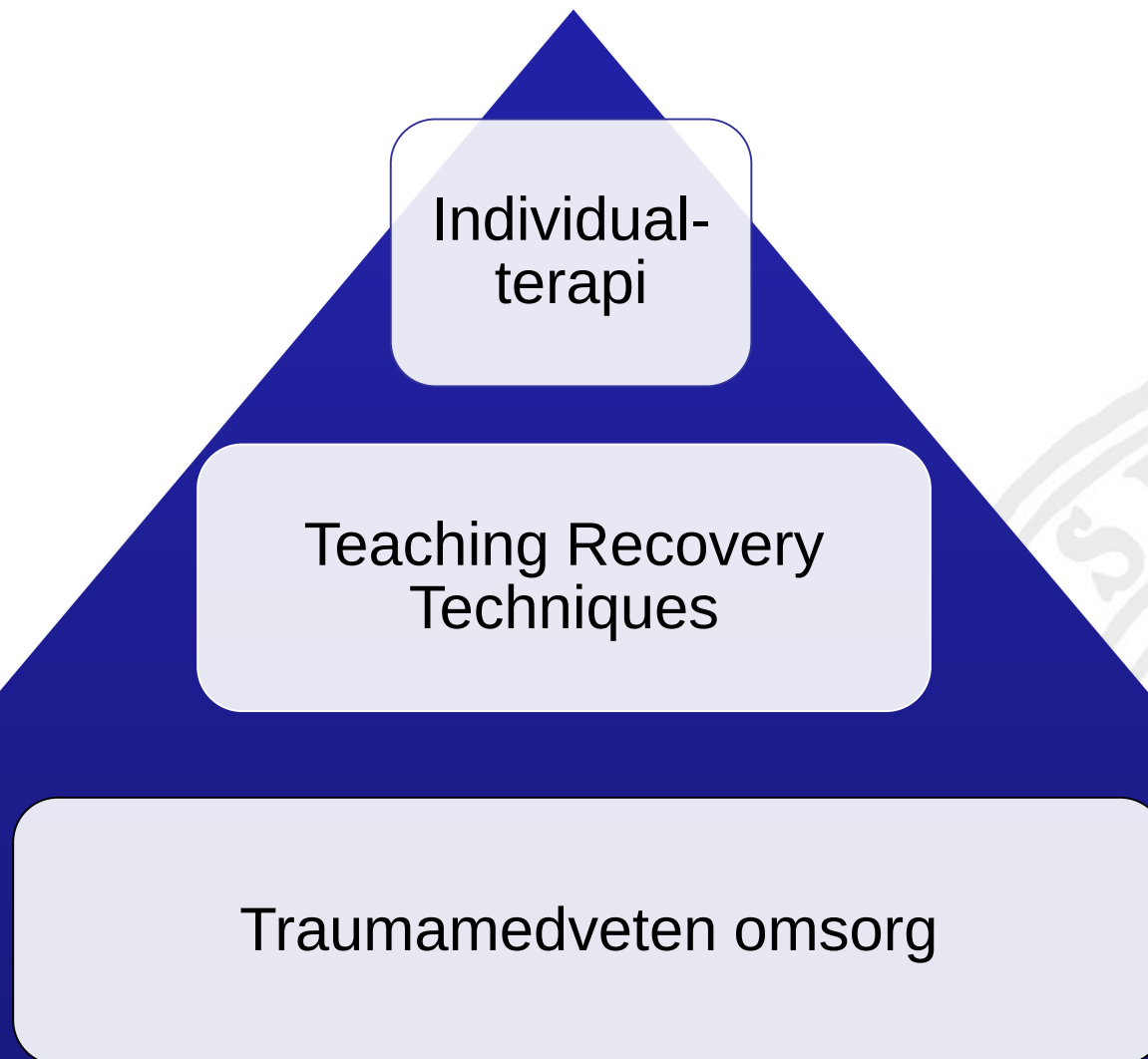
Reprints and permissions: sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav

DOI: 10.1177/1403494817715516

journals.sagepub.com/home/sjp

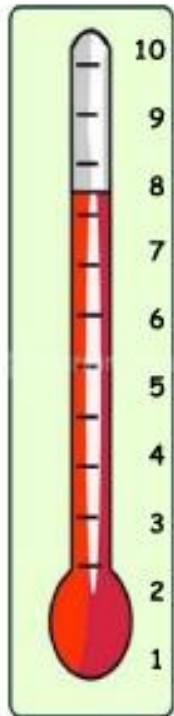

Möjligheten till en stepped-care model för PTSD

Teaching Recovery Techniques

My Fear Thermometer

ADARIC www.adaric.be.com

Programkomponenter – teori (TF-KBT)

Psykoedukation

Kognitiv coping

In vivo exponering

Affektmodulering

Traumanarrativ

Framtidsperspektiv

Programkomponenter - verktyg

Höra andras
berättelser

Imaginära tekniker

Rädslostege/
exponeringsplan

Avslappning, trygg
inre plats

Rita, berätta, skriva

Rita & prata om
framtidsdrömmar

TRT – sessioner 1 & 2

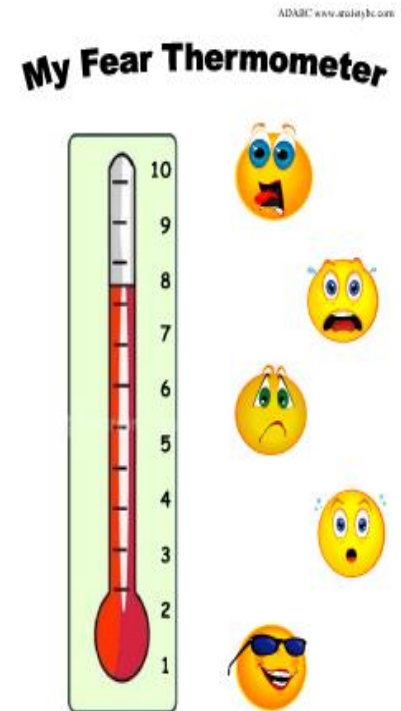
- **Session 1** - Påträngande minnen, tankar och känslor (intrusion)
 - Information om trauma – traumatiska stressreaktioner normaliseras
 - Påminnelser om traumat
 - Att skapa en trygg inre plats
- **Session 2** - Påträngande fenomen
 - Medvetet plocka fram sina påträngande bilder, att förändra dem på olika sätt samt att kunna stänga av bilden
 - Att få en känsla av kontroll över påträngande bilder snarare än att kontrolleras av dem

TRT Session 2

- Bilateral stimulering (EMDR-inspirerat)
 - Att klappa på sina knän medan man med öppna ögon har den traumatiska bilden framme för sin inre syn
 - Upprepa genom att klappa en omgång med en positiv bild för att avsluta
- Att arbeta med drömmar
 - Rita drömmen, plocka fram den i ljuset, **ge den ett annat/lyckligt slut**
- Avsätta tid för tankar eller oro som stör

TRT session 3

- **Session 3** - Förhöjt fysiologiskt påslag (arousal)
- **Muskelavslappning**
 - Andningskontroll
 - Avslappningsteknik + en trygg inre plats
- **Positivt själv-prat:** tankar styr känslor
 - Jag klarar det
 - Jag vet att jag kan hantera det
 - Jag kommer inte låta mig besegras
 - Minnen kan inte skada mig
- **"Rädslotermometern"**
 - SUD

TRT session 4

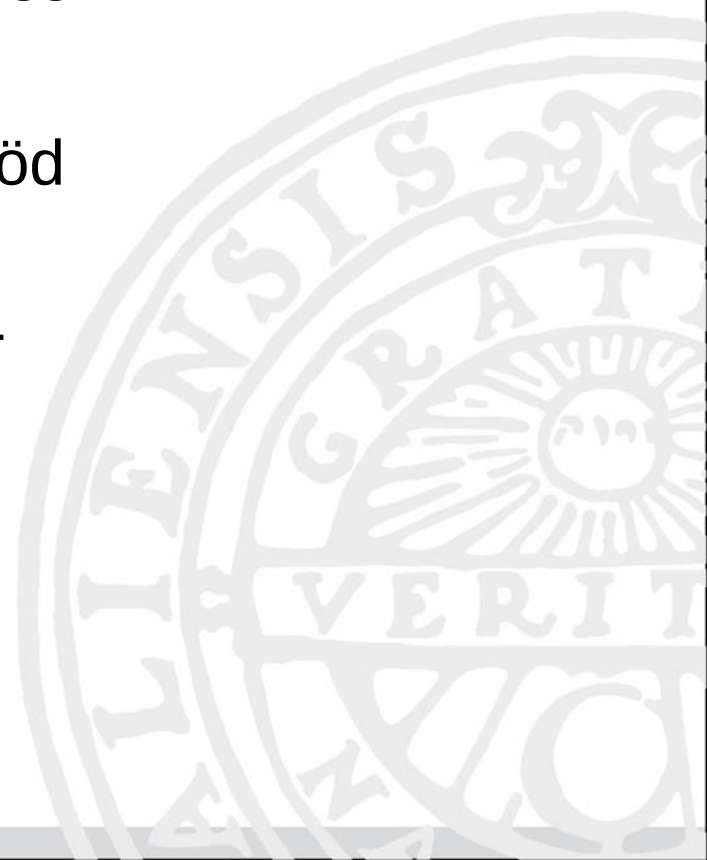
- **Session 4** - Undvikande (avoidance)
 - Lista påminnelser som inte är farliga
 - Gradvis exponering – att möta rädslan steg för steg och ta hjälp av färdigheter de lärt sig:
 1. Göra en rädslohierarki
 2. Välja ut en påminnelse och förbereda sig för att möta den
 - avslappning
 3. Stanna i situationen – positiva påståenden om en själv
 4. Följa och uppmärksamma rädslan tills den hamnat på en acceptabel nivå – rädslotermometern
 5. Berömma sig själv och belöna sig
 6. Upprepa med en svårare påminnelse

TRT session 5 & 6

- **Session 5** - Exponering för traumatiska minnen
 - Rita, skriva och prata
- Att tänka framåt
- **Session 6** – Uppföljning och avslut
- **NYHET: Session 0 – lära känna varandra**

Sessioner för omsorgspersoner

- Två träffar
- Information om posttraumatisk stress
- Normalisering av reaktioner
- Vägledning i hur de kan vara ett stöd
- Gå igenom det barnen får lära sig
- Vägledning i stöd vid hemuppgifter
- Hur de kan ta hand om sig själva

Resultat N=55 med baslinjedata

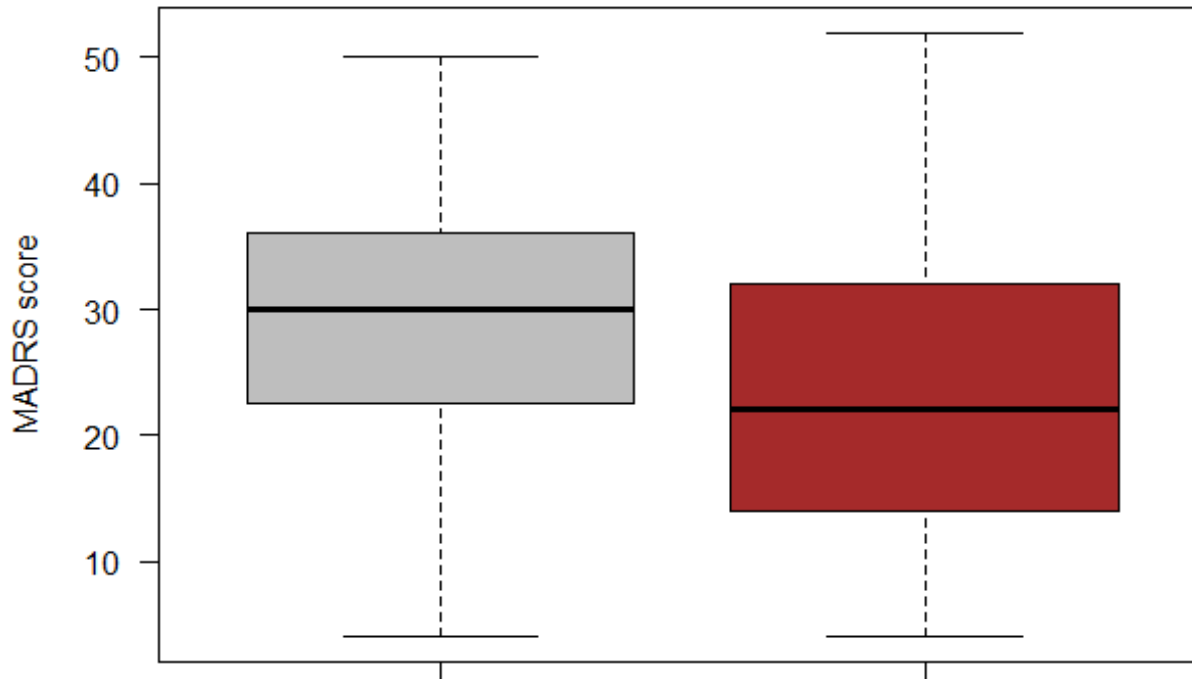
- 84 % hade måttlig eller svår depression
- 45% hade självmordstankar-eller planer
- 62% upplevde negativa livshändelser under kursens fem veckor (53% upplevde positiva)
- Samtliga var mitt i asylprocessen

- 33% avhopp innan den första träffen (ingen skillnad i CRIES mellan dessa och deltagarna)
- 82% närvaro bland dem som gick hela kursen

Förändring MADRS N=46

Boxplot of Pre-and Post MADRS scores

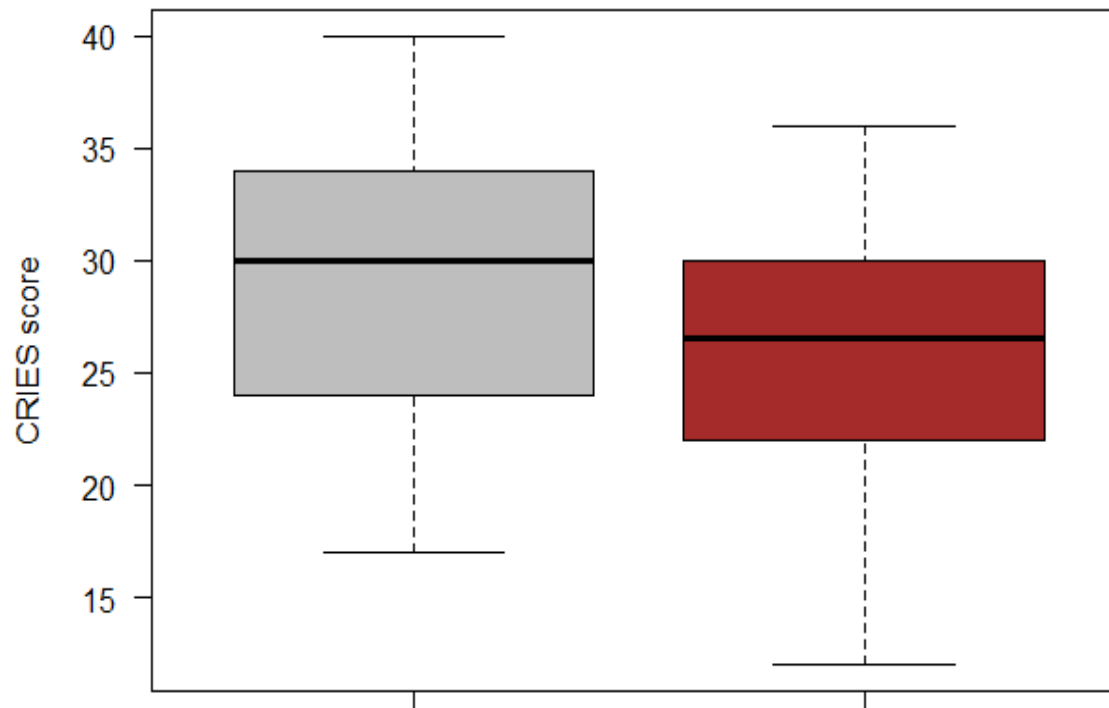

P = 0.0003

Förändring CRIES N=46

Boxplot of Pre-and Post CRIES scores

P =0,0167

Vilka har mest nytta?

**Ju högre PTS symtom
desto större chans att bli
bättre**

OR 1.31, 95% CI (1.13, 1.48), $p=0.003$

**Deltagare med självmords-
tankar i början hade störst
chans att bli bättre**

OR 9.91, 95% CI (7.71, 12.11), $p=0.041$

Teaching Recovery Techniques: evaluation of a group intervention for unaccompanied refugee minors with symptoms of PTSD in Sweden

Anna Sarkadi¹ · Kajsa Ådahl¹ · Emma Stenvall¹ · Richard Ssegonga¹ · Hemrin Batti¹ · Parthena Gavra¹ · Karin Fängström¹ · Raziye Salari¹

Received: 26 May 2017 / Accepted: 27 November 2017
© The Author(s) 2017. This article is an open access publication

Abstract

In 2015, a total of 35,369 unaccompanied refugee minors (URMs) sought asylum in Sweden. In a previous study of 208 URMs, we found that 76% screened positive for PTSD. This study aimed to (1) evaluate the indicated prevention program Teaching Recovery Techniques (TRT) in a community setting and describe the program's effects on symptoms of PTSD and depression in URMs; and (2) examine participants' experiences of the program. The study included 10 groups. Methods for evaluation included the Children's Revised Impact of Event Scale (CRIES-8) and the Montgomery-Åsberg Depression Rating Scale Self-report (MADRS-S) at baseline and at post-intervention. Qualitative interviews were conducted with 22 participating URMs to elicit their experiences. Pre- and post-measures were available for 46 participants. At baseline, 83% of the participants reported moderate or severe depression and 48% suicidal ideation or plans. Although more than half (62%) of the participants reported negative life events during the study period, both PTSD (CRIES-8) and depression (MADRS-S) symptoms decreased significantly after the intervention ($p = 0.017$, 95% CI -5.55 ; -0.58 ; and $p < 0.001$, 95% CI -8.94 ; -2.88 , respectively). The qualitative content analysis resulted in six overall categories: social support, normalisation, valuable tools, comprehensibility, manageability, and meaningfulness when the youth described their experiences of the program, well reflecting TRT's program theory. Overall, results indicate that TRT, delivered in a community setting, is a promising indicated preventive intervention for URMs with PTSD symptoms. This successful evaluation should be followed up with a controlled study.

Keywords Unaccompanied refugee minors · PTSD · Depression · Prevention · Teaching Recovery Technique (TRT)

Introduction

In 2015, nearly 90,000 refugee children arrived in Europe without their families [1]. Sweden alone received over 35,000 (40%) of these children, followed by Germany (16%). A substantial majority of these children were males (91%), mainly aged between 16 and 17 (57%). About half (51%) were Afghans.

Unaccompanied refugee minors (URM) are the most vulnerable of all immigrant and refugee groups [2]. Many of them have experienced multiple traumas including exposure to armed conflict, displacement, loss of close relationships, loss of security, eyewitnessing violence, as well as experiencing personal violence such as physical aggression, torture, and rape [3, 4]. The asylum-seeking process with the related feelings of uncertainty about the future is an additional stressor with further mental health implications [5]. Therefore, it is not surprising that trauma-related problems such as posttraumatic stress disorder (PTSD), anxiety and depression are particularly common among URMs. For instance, a recent study in Norway and Belgium [6] showed that 53% of URMs reported high levels of PTSD symptoms which did not change over an 18-month period [7]. Another study in Norway, that followed up URMs who had received residence, indicated that even several years after resettlement, more than 40% of them continued to show high levels

This article is part of the focused issue 'Mental health issues in refugees'.

✉ Anna Sarkadi
anna.sarkadi@pubcare.uu.se

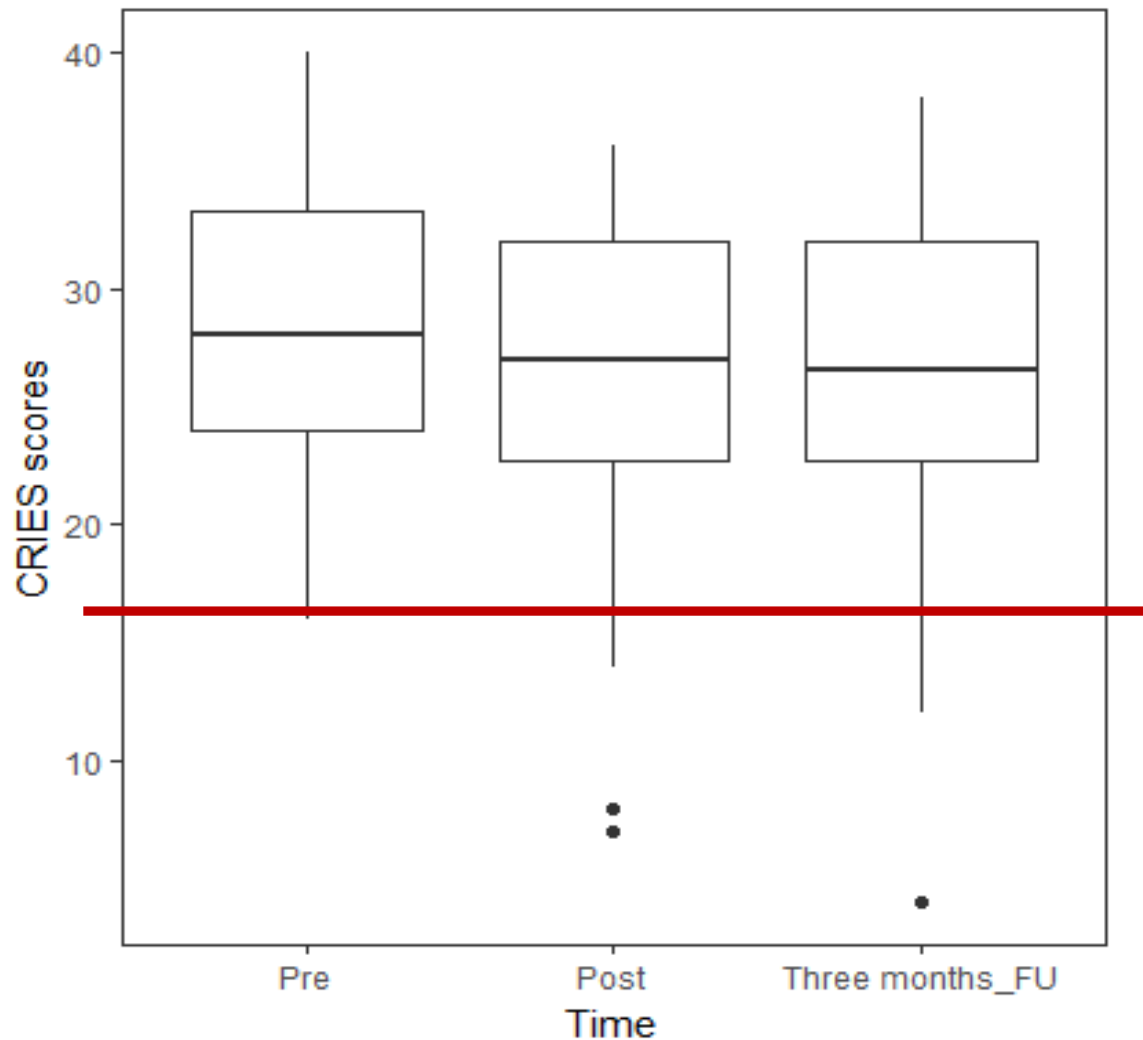
¹ Child Health and Parenting (CHAP), Department of Public Health and Caring Sciences, Uppsala University, BMC, Husargatan 3, 753 27 Uppsala, Sweden

Uppföljning 3-6 månader efter gruppen

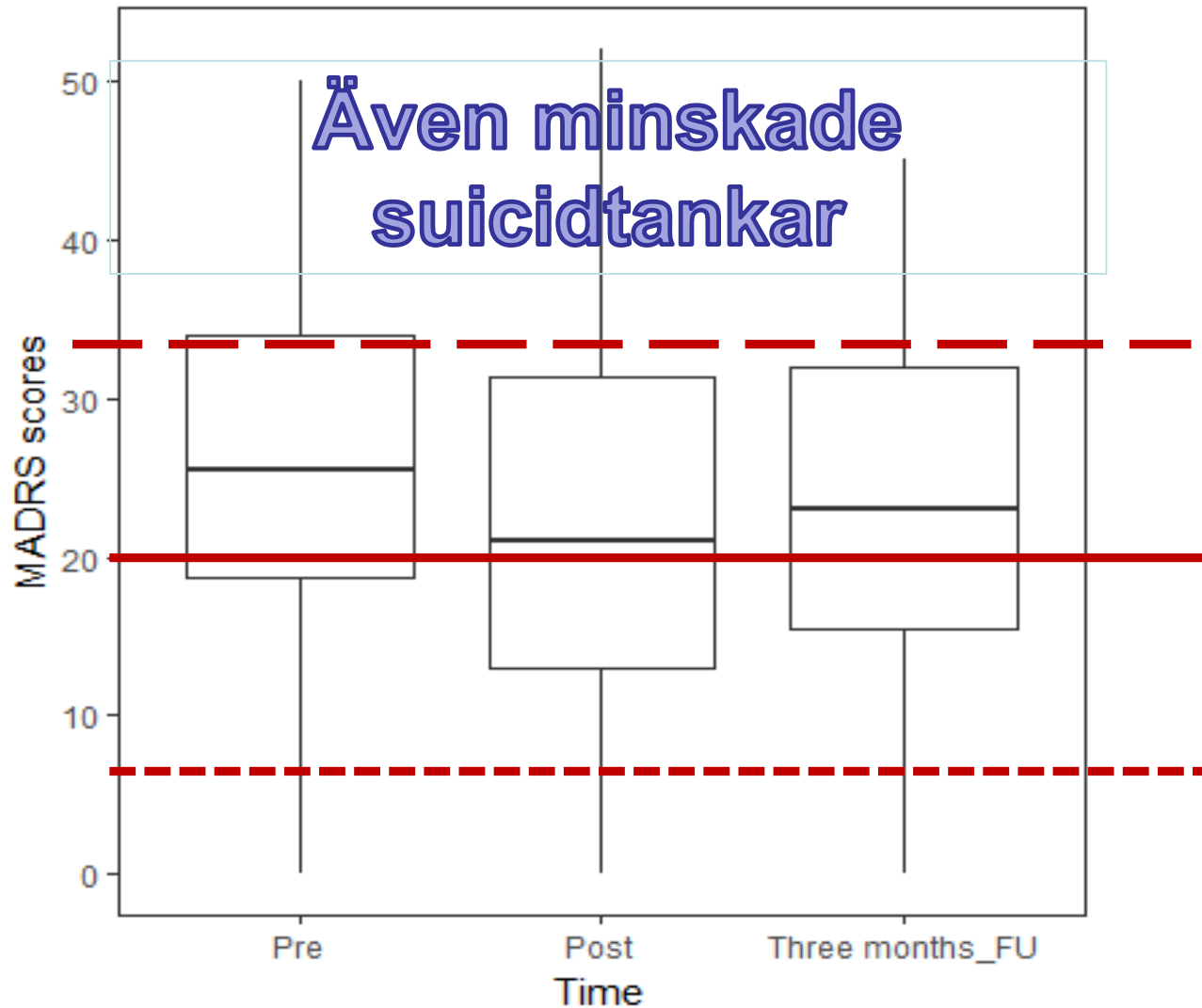
Svarsfrekvens	n	%
Screening		
Föremätning	105	100,00
Eftermätning	88	83,81
3-6 månader	59	56,19

Ingen skillnad i ålder eller baslinjemätning mellan gruppen som kunnat följas upp respektive inte kunnat följas upp

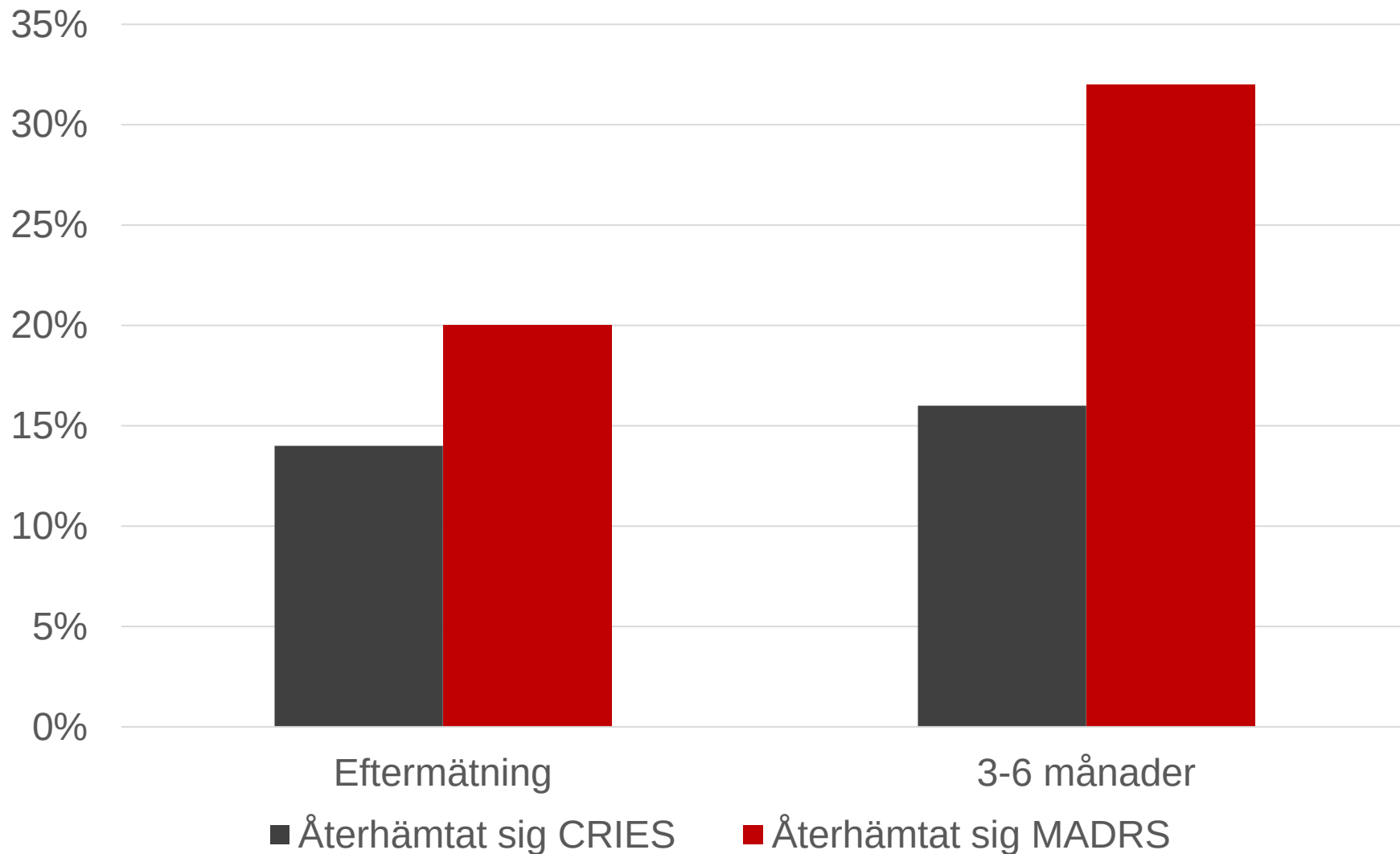
CRIES efter tre månader – BRIS grupper med (N=49)

MADRS-S efter tre månader – BRIS grupper med (N=49)

Andel ungdomar som återhämtat sig från sina PTSD- respektive depressionssymtom

CSRS-S eller "Columbia"

- Utfall på fråga 9 på PHQ alt 4,5 eller 6 poäng på fråga 9 i MADRS-S
- *Under de senaste 2 veckorna, hur ofta har du besvärats av...*
- i) tankar att det skulle vara bättre om du var död eller att du skulle skada dig på något sätt.....

SJÄLMORDSTANKAR – Definition och frågor att ställa		Senaste Månaden	
Ställ frågor som är i fetstil och <u>understrukna</u> .		JA	NEJ
Ställ fråga 1 och 2			
1) <u>Har du önskat att du vore död eller önskat att du kunde somna och inte vakna igen?</u>			
2) <u>Har du haft några som helst tankar på att ta livet av dig?</u>			
Om svaret på fråga 2 är "ja", ställ frågorna 3, 4, 5 och 6*. Om svaret på fråga 2 är "nej" gå direkt till fråga 6.			
3) <u>Har du funderat över hur du skulle kunna genomföra detta?</u> T.ex. "Jag tänkte ta en överdos, men gjorde aldrig någon specifik plan på var eller hur jag faktiskt skulle göra det... och jag skulle aldrig genomföra det".			
4) <u>Har du haft dessa tankar och haft någon avsikt att agera efter dem?</u> Till skillnad från "Jag har tänkt på det, men jag kommer definitivt inte att göra något åt det".			
5) <u>Har du börjat planera eller har du planerat detaljerna över hur du skall ta livet av dig? Har du för avsikt att genomföra planen?</u>			

☐

	JA	NEJ
6) <u>Har du någonsin gjort någonting, börjat göra någonting eller förberett dig för att avsluta ditt liv?</u> Exempel: Samlat ihop tabletter, skaffat ett skjutvapen, gett bort värdesaker eller skrivit ett självmordsbrev eller testamente; tog ut piller men tog dem inte, hållit ett skjutvapen, men ändrade dig eller det slets bort från din hand, gick upp på taket, men hoppade inte; eller faktiskt tagit piller, försökt skjuta dig själv, skära dig själv, försökte hänga dig själv, mm. Om JA, fråga: <u>Var detta under de senaste tre månaderna?</u>		

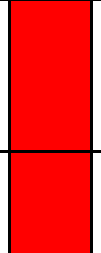
- ☐ Låg Risk
- ☐ Måttlig Risk
- ☐ Hög Risk

* Ställ endast fråga 3 och 6 om svaret på fråga 2 är "JA". I TRT-projektet behöver du alltså inte ställa frågorna 4 och 5 annat än om de efterfrågas av specialistinstans.

Vid utfall (JA) på fråga 1, 2 och 3 ELLER 1, 2 och 6 ska samtal ringas till god man (om ungdom < 18 år) samt enligt lokala rutiner till den som ska kontaktas för suicidbedömning (BUP, unga vuxna, flyktinghälsa, etc)☐

Kontakt med BUP + god man

- Om 1, 2 & 3 positivt **eller** 1,2 & 6 positivt
- Positivt på 6 indikerar högre risk! Tala om det för personalen på BUP vid exempelvis 1, 2, 3 + 6 positivt

SJÄLMORDSTANKAR – Definition och frågor att ställa		Senaste Månaden	
Ställ frågor som är i fetstil och <u>understrukna</u> .		JA	NEJ
Ställ fråga 1 och 2			
1) <u>Har du önskat att du vore död eller önskat att du kunde somna och inte vakna igen?</u>			
2) <u>Har du haft några som helst tankar på att ta livet av dig?</u>			
Om svaret på fråga 2 är "ja", ställ frågorna 3, 4, 5 och 6*. Om svaret på fråga 2 är "nej" gå direkt till fråga 6.			
3) <u>Har du funderat över hur du skulle kunna genomföra detta?</u> <i>T.ex. "Jag tänkte ta en överdos, men gjorde aldrig någon specifik plan på var eller hur jag faktiskt skulle göra det... och jag skulle aldrig genomföra det".</i>			
4) <u>Har du haft dessa tankar och haft någon avsikt att agera efter dem?</u> <i>Till skillnad från "Jag har tänkt på det, men jag kommer definitivt inte att göra något åt det".</i>			
5) <u>Har du börjat planera eller har du planerat detaljerna över hur du skall ta livet av dig? Har du för avsikt att genomföra planen?</u>			
6) <u>Har du någonsin gjort någonting, börjat göra någonting eller förberett dig för att avsluta ditt liv?</u> Exempel: Samlat ihop tabletter, skaffat ett skjutvapen, gett bort värdesaker eller skrivit ett självmordsbrev eller testamente; tog ut piller men tog dem inte, hållit ett skjutvapen, men ändrade dig eller det slets bort från din hand, gick upp på taket, men hoppade inte; eller faktiskt tagit piller, försökt skjuta dig själv, skära dig själv, försökte hänga dig själv, mm. Om JA, fråga: <u>Var detta under de senaste tre månaderna?</u>			
		JA	NEJ

Nya studier

- TRT-skolfokus: utbildning till lärare + TRT (EU-finansierat)
 - Kontaktperson: Fatumo.Osman@pubcare.uu.se
- TRT-ensamkommande randomiserad studie (KAVLIFONDET, Vetenskapsrådet)
 - Kontaktperson: Elin.Lampa@pubcare.uu.se
- TRT-familj för barn som kommit med sina familjer 9-13; 6-8 år (KAVLI)
 - Kontaktperson: Georgina.Warner@pubcare.uu.se
- TRT-småbarn under utveckling för familjer med barn 0-5 år (Ny ansökan)
 - Kontaktperson: Karin.Fangtrom@pubcare.uu.se

Bengt Gustafsson (politiker)^[redigera | redigera wikitext]

[Hoppa till navigering](#)[Hoppa till sök](#)

Bengt Gunnar Gustafsson, född 1960, är en [svensk](#) före detta [politiker](#) ([moderat](#)). Han fick sitt första uppdrag i [kommunalpolitiken](#) i [Kungälv](#)s kommun 1984 och var ordinarie ledamot av [kommunstyrelsen](#) 1991–1994. Från 1996 var han ordförande i [kommunrevisionen](#) för att 2003 till 2008 vara moderat [kommunalråd](#).^[1]

Gustafsson tog 2004 initiativet till "[Allians Kungälv](#)", som redan tidigt i oppositionsställning hade en gemensam politisk plattform och gemensam marknadsföring. Kommunvalet 2006 gav för första gången de samverkande borgerliga partierna egen majoritet i [Kungälv](#)s kommun. Bengt Gustafsson avgick från kommunalrådsposten för att återvända till näringslivet 2008.^[1]

Bengt Gustafsson var också ordförande i styrgruppen för [arbetsmarknadsfrågor](#) i [Göteborgsregionens kommunalförbund](#) 2007–2010, som tog initiativet till en "kommungemensam plattform för nyanlända" i göteborgsregionens 13 kommuner. Syftet med plattformen är att organisera göteborgsregionens gemensamma resurser på ett sätt som förbättrar nyanländas möjligheter att integreras i samhället och försörja sig själva.

Gustafsson var under många år på 1980- och 1990-talen ledamot i Moderaternas förbundsstyrelse i [Bohuslän](#), bland annat som redaktör för medlemstidningar, debattartiklar och politiska plattformar.

Företrädare som kommunalråd^[redigera | redigera wikitext]

- Lena Facht (M) 1988–2002
- Ing-Britt Nygren (M) 1981–1987

Efterträdare som kommunalråd^[redigera | redigera wikitext]

- Anders Holmenschöld (M) 2008–

Källor^[redigera | redigera wikitext]

- ↑ ^[a b] [Kungälv](#)s kommunalråd lämnar politiken, *Göteborgs-Posten*, 2007-11-29

Black lives matter motiverar namnbyten på KI

Karolinska Institutet bör sluta hylla enskilda forskare med minnesmärken och namn på föreläsningssalar. Det skriver Gert Helgesson, professor i medicinsk etik på KI. Han leder en arbetsgrupp som tillsattes efter att kritiska studenter velat få bort namn med koppling till rasforskning.

(Uppdatering: Den 2 november 2021 beslutade KI:s rektor att radera namnskyltar från campus som hedrar minnet av rasforskarna Anders och Gustaf Retzius. Även von Eulers väg, som löper genom Karolinska institutets huvudcampus i Solna, byter namn – till Ulf von Eulers väg.)

Av:

Gert Helgesson

Publicerad:

2021-09-27

ETIK

FORSKARKOMMENTAR

Det här är en kommenterande text. Analyser och åsikterna i texten är skribentens egna.

FORSKARKOMMENTAR. Universitetens förhållande till sitt förflutna har då och då kritiserats på senare år. *Black lives matter*-protesterna våren 2020 gav ny energi åt kritiken mot att på olika sätt hylla personer från det förgångna som förknippas med rasism och förtryck. Internationellt uppmärksammade fall från universitetsvärlden gäller bland andra imperialisten Cecil Rhodes, med [staty i Oxford](#) (och tidigare i Kapstaden, Sydafrika, innan den [togs bort 2015](#)) och filosofen David Hume, med en viktig byggnad på universitetet i Edinburgh uppkallad efter sig – tills namnet [ändrades i september förra året](#).

I Sverige har diskussionen inte minst handlat om av Carl von Linné. Kritiker anser att hans indelning av människosläktet i fyra grupper har lagt en teoretisk grund för rastänkande och rasism.

Bysten av Anders Retzius innan den togs ned.

Bild:

Stefan Zimmerman

På Karolinska Institutet är det framför allt Anders och Gustaf Retzius som [hamnat i skottlinjen](#). De hedras med byster och namn på vägar, salar och byggnader. Far och son Retzius har genom sin forskning och sitt ledarskap varit viktiga för Karolinska Institutets utveckling till ett ledande medicinskt universitet. Men namnet förknippas också starkt med den svenska rasismen.

Det är oklart om Anders och Gustaf Retzius var mer fördomsfulla än andra välutbildade västerlänningar i sin samtid. Det står dock klart att de i sin forskning med naturvetenskapliga metoder försökte finna stöd för samtida teorier om biologiskt åtskilda raser. De delade in människor i olika raser och beskrev dem i värderande termer som ädel, skön, vild och rå.

Namnet Retzius började användas på vägar och salar så sent som runt millennieskiftet och de närmaste åren därefter. Kritiken kom snabbt, bland annat i [Läkartidningen](#). Ny kritik från en doktorand 2014 startade en intern process på KI, som fick ytterligare skjuts av en kritisk artikelserie i DN 2015. Den hade dock kommit av sig när black lives matter-protesterna tog fart under våren och sommaren 2020. I samband med dessa händelser tog rektor initiativ till att få fart på processen igen, bland annat genom att uppmana universitetets etikråd att diskutera frågan om KI:s historiska arv. Idén om en arbetsgrupp väcktes och beslut fattades av rektor den 1 oktober 2020. Under tiden hade [studentgruppen Sträva](#) (Studenter för en rättvis vård och akademi) inkommit med krav på att hyllningar av Anders och Gustaf Retzius i form av byster och salsnamn skulle tas bort.

Gert Helgesson är professor i medicinsk etik vid Karolinska Institutet. Han är också ordförande i den arbetsgrupp för Karolinska Institutets historiska arv som universitetets rektor tillsatte förra året.

Den arbetsgrupp som tillsattes i oktober förra året har nu avlämnat sin första rapport. Vår uppgift är både tillbakablickande och framåtblickande. Arbetet har delats upp i två delar. Den ena gäller minnesmärken och namngivning av byggnader, salar och vägar. Den andra rör universitetets anatomiska samlingar.

Till den första delen har en grundlig genomgång av namngivningsförfarandet vid universitetet gjorts av vetenskapshistorikern [Petter Hellström](#), verksam vid Uppsala universitet.

Det primära förslaget vi lägger fram är att KI avstår från att namnge de stora "fixpunkterna", såsom byggnader, laboratorier, större salar och vägar, samt bokningsbara salar efter enskilda forskare eller andra personer. Förslaget innebär att denna namngivningspraktik bör upphöra, och att befintliga personbaserade namn bör ersättas.

Ett viktigt argument är att denna sorts namngivningar i allmänhet avses och uppfattas som hyllningar av berörda forskare. I praktiken blir därför universitetets rykte och renommé starkt förknippade med de namn som lyfts fram. Det genererar ett antal svåra avvägningar: Vad eller vem bör hyllas? Bör man fortsätta hylla dem som hittills lyft fram? Hur ska man se på representation?

Risken är uppenbar att de mest inflytelserika på universitetet bestämmer vilka forskare som ska anses viktigare än andra, oavsett vilka övriga uppfattningar och argument som finns. Arbetsgruppen pekar också på att hyllningstolkningar lever sitt eget liv och inte går att styra.

Syftet med att lyfta fram ett visst namn och hur namnet tolkas behöver inte sammanfalla. Ett exempel på det är att Karolinska Institutet genom att bevara namnet Retzius fått hård kritik för att inte tillräckligt tydligt ha tagit avstånd från Retzius rasvetenskap.

Personknutna minnesmärken, exempelvis byster över tidigare forskare vid universitetet, kan förstås inte hanteras som vägar eller föreläsningssalar med enkla namnbyten. Vi

föreslår att de tas bort från den allmänna universitetsmiljön (enskilda institutioner får själva ta ansvar för sin lokala hantering). Porträtt av personer bör hanteras på samma sätt. Däremot anser vi att porträtt som ingår i serier, till exempel över universitetets rektorer, bör få vara kvar då de minner om och hyllar en institution snarare än de enskilda individerna.

För arbetsgruppens del tar nu arbetet som rör de anatomiska samlingarna vid.

Karolinska Institutets rektor väntas fatta beslut kring hantering av minnesmärken och namngivning under oktober månad.